

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 12. maja 1858.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

V sredo je bil véliki zbor naše kmetijske družbe. Počastili so ga s svojo nazočnostjo tudi Njih ekscelencija deželni poglavar gospod grof Chorinski, prečastiti protektor družbe; vse kmetijske družbe našega cesarstva so določile svoje namestnike, in 52 gosp. družbenikov iz Ljubljane in raznih družih krajev se je sošlo v zboru, kterega je gosp. predsednik Fid. Terpine začel z ogovorom, v kterem je pred vsem serčno veselje razodel nad prihodom Njih eksc. občnospoštovanega gospoda deželnega poglavarja in jih zahvalil za krepko podporo, katero je družba naša imela preteklo leto spet nad Njimi; — omenil je dalje lanske kmetijske razstave na Dunaji in se zahvalil družbenikom, posebno pa še tistim podružnicam, ktere so pripomogle, da je krajnska dežela tako častno prestala lani preskušnjo kmetijsko na Dunaji.

Zatem je vstal družbeni tajnik dr. Bleiweis in je zboru v kratkih čerticah na znanje dal najimenitniše reči, s kterimi je glavni odbor v imenu družbe opraviti imel od poslednjega zbora do danes. Bile so pa te reči sledeče: 1) ustanovitev poljskih čuvajev na Krajnskem, o kteri je sl. deželno poglavarstvo reklo, da se za sedaj v to reč ne more spuštati, ker so mu c. k. kantonske gosposke pisale, da bi stroški utegnili večji biti kakor dobiček tega čuvarstva, dokler ni poljske policijske postave; 2) za fabriko Hölblingovega gnojiva ne kaže, da bi se ustanovila v Ljubljani, ker se je premalo gospodarjev oglasilo, ki jih je volja, tega gnojiva kupiti; 3) postavo za pôsle je po ukazu sl. dežel. poglavarstva prevdarjala kmetijska družba in svoje misli mu razodela 24. dec. 1856; željno pričakovana postava je od 1. maja že veljavna; 4) sl. deželno poglavarstvo je zastavilo družbi vprašanje: ali bi ne bilo v prid fužinarstvu, da bi se odjenjalo od tiste postave od 2. julija 1807, ktera obtežuje fužinam nakupovanje gojzdov in kmetiških posestev? Družba je odgovorila, da na Krajnskem že davnej ona postava ni več veljavna, in da je le to želeli, da bi se gojzdnarska postava od 3. dec. 1853 povsod natanko spolnovala; 5) na vprašanje zavoljo gojzdnih varhov je družba sl. deželnemu poglavarstvu po posvetu s gospod H. Ullrich-om odgovor dala; 6) na povabilo Njih eksc. gosp. deželnega poglavarja se je kmetijska družba udeležila posvetovanja: za koliko naj bi se ponižala Ljubljanica, da bi se mah popolnoma na suho djal? 7) za dostojni oklic, da je Korneuburški zdravilni prah za živino le zgolj sleparija, je skerbela družba po „Novicah“ in po nemški in slovenski pratiki; 8) postavo za nograde je osnovala kmetijska družba; to osnovo je razposlalo sl. deželno poglavarstvo c. kr. kantonskim gosposkam na Dolensko in Vipavsko v prevdark; kar so te gosposke rekle, je dalo sl. poglavarstvo spet družbi v pretres; družba je pretresla nasvete kantonskih gosposk in v njih marsiktero dobro zernice našla; vse to je družba zvezala v novo osnovo postave in jo predložila 26. dec. 1856 sl. deželnemu poglavarstvu s prošnjo, naj blagovoli postavo za nograde kmali oklicati; 9) za napravo

vertnarske šole za idrijske preparande se je družba potegnila; sl. deželno poglavarstvo je 3. marca 1857 odgovorilo, da se bode napravila taka šola v Idrii; 10) prošnjo za poravnavo Sujskega potoka in Gradašice je družba sl. deželnemu poglavarstvu predložila, ki se je te zadeve marljivo lotilo; 10) na prošnjo družbe 11. rožnika 1856, naj bi se na Notrajnskem kataster (cennitev gruntnih dohodkov) novi revizii podvergel, je sl. deželno poglavarstvo odgovorilo, da se pričakuje najvišji sklep Njih Veličanstva presv. Cesarja, kterim so takrat, ko se je železnica v Terst odperla, soseske iz postojnskega, senožeškega in bistriškega kantona na Krajnskem, iz Sesan, Komna in Novega grada pa na Primorskem o ravno tej zadevi prošnjo poklonile, katero prošnjo so presvitli Cesar posebno zaznamovali; c. k. davkno vodstvo je na ta milostljivi zaznamek že svojo mnenje razodelo, tedaj je pred vsim pričakovati, kaj bodo presvitli Cesar sklenili; 12) na ukaz sl. dežel. poglavarstva je družba pretresla postavo za ribštvo; 13) novo postavo, da mora vsak gosence oberati, in prepoved nespametnega tičjega lova je oklicala družba po vseh svojih potih; 14) po želji visokega armadnega poveljstva za krajnsko deželo je sestavila družba štatiščen popis podnebja, živinoreje, krajnske vprege, cene kónj, goved i. t. d.; 15) po ukazu sl. deželnega poglavarstva je osnovala družba nauk o čbelarstvu za učitelje po kmetih; 16) popis letine je vsako leto dvakrat podala sl. deželnemu poglavarstvu; 16) 12 sosesk je prosilo za nove sejme; sl. deželno poglavarstvo je uprašalo tudi kmetijsko družbo: ali naj bi se naprošeni sejmi dovolili ali ne? — družba je vselej po pravici odgovor dala; 18) sl. dež. poglavarstvo je uprašalo družbo: ali je požiganje mahú v kmetijskem oziru potrebno ali ne? Družba je odgovorila, da je po okolnostih našega maha in naših posestnikov požiganje potrebno, — toda ne več kakor toliko, da se mah do dobrega požge; tudi ne smé nobeden pred požigati, preden ni dovoljenja dobil, kaj in koliko smé žgati, in od sv. Jerneja (24. avgusta) do 15. kimovca naj vse požgano bode, kar ima požgano biti. Kaj bode sl. deželno poglavarstvo na to sklenilo, še ni znano, ker se bode posvetovalo še o drugih zadevah, ki zadevajo požiganje mahú; 19) osnova teržaške postave za pogojzovanje Krasa ji je došla od sl. ministerstva iz Dunaja v preudark; podružnice v Bistrici, Vipavi in Postojni bojo najprej razodele svoj svet o tem; 20) na vprašanje sl. ministerstva: ali naj bi se še osnovala premije za konje po starem redu? je odgovorila družba, da ne; 21) o nekih dnarnih zadregah se je obrnila družba na sl. deželno poglavarstvo, od kterega upa mile pomoči. — To so bile važniše reči, ktere je zboru razodel družbeni tajnik dr. Bleiweis.

Na to so Njih eksc. gosp. deželni poglavar besedo poprijeli in rekli sledeče: Kar se tiče zaželjene postave za nograde, obljubim, da pride že letos; — kar se tiče postave zavoljo obiranja gosenc, so uprašali: ali družba kaj vé, da se je postava letošnjo spomlad že dostojno spolnovala, ker bi žalostno bilo,

ako bi dobra postava le na popirji ostala. Dr. Bleiweis je odgovoril, da vé, da nektere kantonske gosposke so dale postavo vnovič spomladi oklicati; ali so storile to vse gosposke in ali so župani čuli nad spolnitvijo, bode prosila družba sl. deželno poglavarstvo, naj blagovoli to pozvediti po svojih potih. — Tudi zavoljo kebrov ali hroščev želijo gosp. deželni poglavar, da bi se kaj storilo ali po poti daril, za ktere bi se utegnilo nekoliko tistih dnarjev obrniti, ki se stekajo iz kazin od gojzdnih pregreškov, ali pa kako drugač. Gosp. Ferd. Schmidt je govoril za darila; gospod Malič je povedal, da v Švajci je vsak gospodar primoran, po velikosti svojega posestva primerno méro kebrov poloviti; gosp. Ambrož je rekel, da leta 1830 je kantonska gosposka v Ribnici predložila novomeški kresli svét, kako nadlogo kebrov odverniti, in gospod dr. Ahačič je navodil staro postavo o tej zadevi. — Gosp. deželni poglavar so bili zadovoljni s to pozvedbo in izrekli željo, da bi se iz vsega tega osnovalo, kar je treba za odvernitev te nadloge, o kateri Jim je kočevska gosposka pred malo dnevi žalostno pismo pisala. — Zastran ljubljanskega maha so povedali, da se more pričakovati, da mnogo stroškov za osušenje mahú bode po volji Njih Veličanstva državna kasa prevzela; zastran požiganja mahú so gosp. deželni poglavar rekli, da so se v Salzburg, v Holandijo in Hanover obrnili in uprašali: kaj tam počnejo z mahom, da se bo po tem takem o tej zadevi natanko zvedilo kako in kaj; pisma, ki jih bojo iz teh krajev dobili, bojo poslali družbi v preudark. Govorili so zastran požiganja mahú še gosp. Podkrajšek, gosp. Ambrož, dr. Bleiweis, prof. Konšek, dr. Ahačič. — Zastran dnarnih zadreg, v katerih se znajde družba, so ji gospod deželni poglavar veselo upanje dali, da se bode ta zadeva na dobro obrnila. Na te toliko prijazne besede se je vzdignil vés zbor in se je zahvalil blagemu Gospodu, ki so spet v tej zadevi kakor v vseh drugih očitno pokazali, kako skerbni, res pravi oče so naši družbi.

(Dalje sledi.)

Obertnijska skušnja.

(Dober kup lak za hišne tla ali kako drugo rabo). Varaždinski apotekar Bernart priporoča lak ali firnež, ktere ga si more vsak sam dober kup napraviti in ž njim hišne tla ali kakošno drugo leseno robo lakirati, takole: Vzemi 32 lotov ali en funt šelaka, 16 lotov ali pol funta bele smole, dèni oboje v steklenico ali flašo, prilij 3 bokale ali pinte špirita 55 gradov močnega, in postavi na sončni kraj, da se raztopi; potem prideni še pol kvintelja ali pa 40 granov kafre. Z enmalo sogretim lakom se povlečejo potem tla ali kakošna druga lesena reč, ktero hočeš lakirati. En funt tega laka je zadosti 36 kvadratnih čevljev lesnine lakirati.

Skukšnje.

(Jesih za zobé). Že sedem let zaporedoma rabim za zobno bol in zdravje „Monsonovo in Anatarinovo vodo“, ktere ste si v okusu precej ednake; ali brez vsega uspeha; zakaj zobje mi vendar le čerini ostajajo, bolečin ravno zraven ne občutim. Ko mi pa uni dan nek star list „Novic“ v roke pride: „da vinski jesih k obderžanju in čistenji zob veliko pripomore“, poskusim tedaj ta svét, in si kakih 12 pintov prav dobrega vinskega jesiha omislim. Glej! komaj trikrat poskusim, so mi zobje lepo beli bili. Zahvalujem se tedaj za stari svét „Novicam“, ktere ga naj njih častiti braveci kot novega prejmejo zato, ker je res dober in dober kup. J. Š.

Da bi jarmi pri vpreženi živini šli vsi rakom žvižgat!

Volovskih jarmov je več sort, pa vsi po versti niso nič vredni, ker ubogo živinče preveč terpinčijo in moré, ktero se ne more v njem še toliko obrniti, da bi se znebilo merčesov, ki ga pikajo, temuč mora iti hoté ali ne hoté kakor v klešah kamor ga neusmiljeni voznik tira, in se ne more kreniti ne na desno ne na levo stran. Uboga živina mora vse z glavo vleči! Po taki vpregi pa terpi neizrečeno škodo, posebno ker po nji ne more vpreženi volé nikdar svoje moči popolnoma napeti, ampak vse opraviti le z možgani. V tem ko vpreženi vol pelje ali prav za prav z glavo potiskuje, terpé vendar tudi vsi udje njegovega celega života, vijejo se vedno sém ter tje, in se napenjajo, da ni izreči; njegova glava je v neprenehnem uckanji gori in doli, in živinče terpi po starem prigovoru „kakor črna živina.“

Živinče, kteremu je jarem za rogé pripet, mora glavo vedno neukretno kakor v klešah deržati, si ne more s celo močjo naprej pomagati, posebno če sta dva vola v negibčen jarem vprežena.

Ta neukretni stan je zoper natoro; kako taka muka živinče ob vso moč pripravi, se je že marsikter gospodar sam do dobrega prepričal.

Najgorša in najzdravša vprega za vole je komat, ki je precej konjskemu komatu podoben, kakoršnih se peričniki pod Ljubljano poslužvajo.

Da je takomat sicer nekoliko dražji memo jarma, je res; toda če se zrajta, ako se delavne moči pri zljajšani vpregi le peti del več pridobi (kar je pa gotovo prenizko cenjeno), tako se pri 250 delavnih dneh pridobi 50 dní, kteri le po 30 kr. rajtani znesó 25 odstotkov ali 500 fl. kapitala. Naprava enega samega volovskega komata le malo stroškov prizadene. Če niste divjaki brez serca, bode vol, ki vam dá celo kožo, saj toliko usmiljenja vreden, da mu je privošite en kos za njegov komat! O zamorci, zamorci! ki terpinčite svojo živinico tako, in si sami kradete denar iz mošnje, ker ne varujete živini njene delavne moči, kdo bo vas kadaj umil! Če se, na priliko na Avstrijskem, od 2 milijonov volov le 1 milijon skoz 200 delavnikov vprega, tedaj znese zguba moči po nerodni vpregi po poprejšni prerajtbi naj manj 40 milijonov delavnikov, in če se delavnik le po 30 kr. rajta, znese vse skup 20 milij. gold. Ali se dá terpinčenje živali še huje pokoriti?

Kako se bo novi denar imenoval po slovensko?

S pervim dnevom mesca novembra ali s praznikom vseh Svetnikov tega leta se začne vsa štetev in vse plačilo po novem denarju. Če ga bomo hoteli prav rabiti, mu bomo mógli dajati tudi pripravne imena. Pa kakošne? Poglejmo, poskusimo!

Za zlati denar je dana že prav pripravna beseda, krona, in dalje polkrona. Tega imena se bodo Slovenci precej lahko prijeli; saj en del Dolencov in Horvatov še zdaj šteje na krone po 2 goldinarja, samo da nova krona bo zlata, ne pa sreberna.

Za sreberni debeli denar nam je navadna beseda tolar, prav za prav pa bi móгло se reči dolar, kakor deloma tudi pravijo Čehi; zakaj „tolarji“ se imenujejo po Joahimovem dolu (Joachimsthal) na Českem, kjer so se taki debeli denarji najpred kovali v 15. stoletji. Brala se je za dolar že tudi beseda terdnjak; pa s to se ne pride po koncu. Po tolarji ali dolarji se ravna dvatolarnik ali dvadolarnik.

Za drugi debeli sreberni denar nam je že domače ime goldinar, poleg nemškega; ne bilo bi napek, ako bi mi to ime zopet predstavili v slovensko, kakor je bilo nekdanji čas že nekaj navadno, namreč zlat, kakor so to tudi storili Čehi in Poljaki, kteri pravijo: zlaty in zloty, in

treba je pa še natanjčnije preiskovati, kako jim daje živalska gnojna ta ték.

Da je červ korenine objedal, ni težko spoznati, če ravno ga ni najti blizo. Navadno spodjeda korenine odzdolej proti stebli, tako da razrastkov korenine celó ni najti v zemlji; miši pa preglojajo zeliša večidel le na enem mestu, bodi-si pod zemljo ali pa nad njo. Res je sicer, da so dostikrat slabeje korenine pojedene, kjer je zlo travnata zemlja od miš vsa razorana. Ratzeburg terdi, da se dá pojedati po hroščevih červih razločiti od škode po miših vselej po tém, da pustijo zobčki červov koreninice na odjedjenih delih viséti. Nečem reči, da to ni res, pa vidil sem vendar že korenine, katerih pohabjenje pripisujem samo hroščevemu červu, dasiravno niso razjedeni razrastki od njih viseli, kakor tudi ne visé, kadar jih miši obglodajo. Kot edino veljavno znamenje se mi zdi v tacih primerljajih dvojna sled mišjih zob na mestih, kjer so bile zeliša le malo objedene. Kako krepki so červi, se posname iz tega, da so neki že drevésne kole s koreninami drevja odgrizli, in da precéj všipnejo v perst, če jim ga pomoliš. Njih najljubši živež so jim salata, zelje, repa, fižol, konoplje, lan, žito in korenine rudečih jagod. Sploh je tudi znano, kako razvertajo krompir, da oglojajo čebulo, da po njivah, kjer žito raste, zemljo dostikrat na dolgo in široko tako razjejo, da žito žnicam v roki ostaja. Na travnikih spodjejo večkrat travo tako, da je vse votlo pod njo in da se posuši.

(Dalje sledí.)

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Dalje.)

Prišle so potem na versto sporočila nekterih družbenih podružnic in nekterih gospodov družbenikov. Pisma nepričujočih je gospod odbornik Ambrož zboru razodel, gosp. dr. Eisel je pa sam bil pričujoč.

Najpred je gospod Ambrož bral skušnje, ki so jih častitljivi gospod fajmošter Reš iz Prežgajn zvedili o sivi ajdi, ktero so že leta 1856 poskusili, ko so te za naše kraje nove ajde 1 funt od Materne-ta iz Gradca dobili. Pridelali so iz tega funta 16 funtov sivke na domači, ajdi ugodni zemlji; leta 1857 so vsejali vseh 16 funtov zraven druge ajde in pridelali je 75 funtov ali 2 mernika in pol. Veliko bolje bi bila plenjala — so rekli — ako bi je ne bili pregosto sejali, ker po njih mislih se mora na pol redkeje sejati kakor navadna domača ajda; vzela je je pa tudi suša veliko, za sušo pa še slana. Gosp. fajmošter sivko močno hvalijo, le to pravijo, da utegne za kakih 5 ali 7 dni pozneje dozoreti od naše domače. Za take kraje, kjer rada slana zgodaj pride, bi utegnila tako imenovana koroška drobna ajda bolja biti, ki je zlo polna in moknata; leta 1856 jim je korošica dala šesteri pridelk memo domače krajnice, ktere seme so dobili v fari pri Divici Marii v Polji, pa jim je seme le trikrat povernila. — Dosluženi gosp. fajmošter Jonke, eden naših najslavnejših bčelarjev, so družbi nasvetovali, naj si družba za poskušnjo kupi nekoliko laških bčel, o katerih se tolika hvala poje, in naj se te lahlinje izročé našemu pridnemu gosp. Duler-ju v Škerjančjem. Družba bo skusila za prihodnje leto laških bčel dobiti in jih bo dala hvalevrednemu gosp. Duler-ju v rejo, kteremu je tudi berž po zboru poslala Dzierzonova panjova v poskušnjo. — Podružnica ložka na Notrajskem je naznanila, da tudi najhuja sila ne bode nikjer sadjoreje povzdignila, dokler se ne napravijo drevne sadišča in pa se mladost ne podučuje v vertnarstvu; kdor brez teh dvéh podlag tiši, da bi se ljudje poprijeli sadjoreje, bob v steno meče. — Podružnica radoljska na Gorenskem naroča, naj bi se družba še enkrat s prošnjo obrnila do visokega c. k. ministerstva za znižanje cene živinske soli, ker letos, ko je bilo

tako pomanjkanje klaje, da je tam pa tam mogla živina zadovoljna biti s praprotom ali pa s trohnelo slamo, ki so jo potergali s kozolcov, se je očitno vidila potreba soli za živino, da lože in brez škode prebavlja tako slabo klajo. Ker so to prošnjo pri lanski dunajski razstavi vse kmetijske družbe skupaj poklonile sl. ministerstvu, se je nadjati, da bode ta prošnja kmetijstvu v prid uslišana. Omenila je podružnica tudi res žalostno resnico, kako žganje in tobak čedalje bolj spodkopujeta zdravje in moč naše mladosti, kar se je pri letošnji rekrutbi očitno vidilo, in da bi, gledé na kilavost našega zaróda, želeti bilo, da bi se višji davek naložil na žganje, fantinom pa pred 20 leti prepovedalo tobak piti. Reči moramo, da oboje bi bila velika dobrota človeštvu. — Podružnica boštanjaska prosi za oklic nogradske postave; prošnja bode uslišana, ker so gospod deželni poglavar obljubili, da še letos pride ta postava na dan. — Podružnica krajnska želi, da bi se na razgonih prepovedalo živino pasti, ker ta razvada, da se živina na stezah med njivami pase, je čedalje huja. Ker zoper poškodbo ptuje lastnine že obstoji postava, tudi to v versto te prepovedi spada; — dalje želi podružnica, naj bi se ukazalo, da bi se spašniki med lastnike razdelili in potem v rodovitno zemljo obrnili. — Podružnica metliška je razodela potrebo, da bi se popolnoma divji veliki spašniki med okrajno metliško in černomeljsko razdelili in kmetijstvu na dobiček obdelali: ali z drevjem zasadili ali v polje in senožeti predelali; dalje je razodela živo potrebo, da bi se velika cesta iz Metlike v Novo mesto prestavila tako, da bi se ognila Gorijancev — silne gore brez konca in kraja, ktera ovéra in podražuje prepeljavo vina iz metliške in semiške okolice in bode tukajšnjim vinorejcom še hujo rano vsekala, kadar bo železnica od Zidanega mosta do Zagreba dodelana in se bodo horvaške vina po železnici lože, hitreje in cenejše na Krajsko vozile. O obéh za spodnje kraje zlo važnih zadevah, ktere je resnično in s krepko besedo popisal podružnice predsednik gospod Kapele, je sklenil zbor, naj bi častita podružnica, ker ima po postavah pravico za to, se obrnila do c. k. okrajne gosposke in po nji sprožila svoje želje sl. dežel. poglavarstvu; glavni odbor, uprašan za svoje mnenje, bo potem iskreno podpiral podružnice želje. Poslednjič je podružnica še razodela željo po nogradski postavi, o kateri smo že povedali, da pride letos na dan. — Zavoljo velike škode, ki jo prizadevajo zajci drevesom, ste se županija trebelevska in podružnica planinska obrnile do kmetijske družbe, naj bi kaj pomagala o teh nadlogah. Gosp. Ambrož je rekel, da škoda, ki jo prizadevajo zajci drevju, je res velika in da bi bilo želeti, da bi se kakor koli na postavni poti mogla odverniti, pa kako? to je težko reči, ker na Krajskem ni ravno zajcov od sile kakor jih je v družih deželah, kakor na Českem itd., in pa nazadnje vendar vseh zajcov ne moremo iz sveta pregnati. Gosp. grof Barbo je svetoval, naj se tudi pri nas dela to, kar se dela drugod, kjer je še več zajcov; stebila naj se mažejo z mazili, ki so zoperne zajcom, ali pa ovežejo s slamo, ternjem ali karkoli; zajc je vertu res nadloga, pa gospodar mora zoper to nadlogo tudi kaj storiti; rekel je zadnjič, da znani pregovor: „miši storé, da so gospodinje skerbne“, bi se utegnil razširiti čez zajce in reči: „zajci naredé pridne vertnarje.“ Gospod Burger iz Grosuplja je rekel, da vse vezila in mazila ne pomagajo dovolj. Gospod Ambrož je sklenil svoj predlog s tem: naj bi glavni odbor to zajčjo zadevo v resen prevdarek vzela in potem storil, kar bo za pravo spoznal; zbor je poterdil ta predlog. — Poslednjič je gosp. dr. Eisel besedo poprijel in govoril od Golovca tik Ljubljane, kateri, kakor je sploh znano, svoje gole rebra že od dalje kaže. Pa ne, da je ta goličava le madež lepi okolici ljubljanski, temuč škoda je tudi, da toliko zemlje nerodovitne leži; pa tudi prijetniši in zdra-

viši so taki kraji, okoli katerih so homci in berda obrašene. Naj bi — je sklenil gospod govornik — kmetijska družba kakorkoli pripomogla, da bi se Golovec zasadil z drevjem ali sicer predelal v rodoviten svet. Na to je župana-naměstnik gosp. Gutman povedal, da vès Golovec, kateri je lastnina ljubljanskega mesta, je po sklepu mestnega odbora že razmerjen, da se bode na drobno prodal; prodaj overa le pritožba nekterih posestnikov iz Poljan in Štepanove vasi, kateri si domišljujejo, da imajo pravico do pašin na Golovcu; dokler ni te pravde konec, se ne more nič storiti. Mestni ekonom gosp. Podkrajšek je poterdil vse to in zraven še upanje razodel, da bode te pravde menda kmali konec, ker lastnoročno od cesarja Karla VI. 29. novembra 1725 podpisano pismo poterjuje, da je ljubljanska mestna gosposka Golovec od vicedoma, čigar lastnina je nekda bil, kupila. Zbor, ki je g. Eisel-nov predlog glasno poterdil, je naposled na navét gosp. dr. Ahačičev sklenil sledeče: „naj družba kmetijska mestnemu magistratu željo razodene, da bi, koj ko bode imenovane pravde konec, se Golovec v rodoviten stan predelal.“ (Dl. sl.)

Za domače potrebe kaj.

(Kozarci ali glaži, steklenice ali flaške in vsako drugo pitno steklo, Trinkgläser i. t. d.) se očedijo najbolje, če se vodi, s katero se imajo izmiti, prilije nekoliko solne kisline (Salzsäure); na en bokal vode je dovolj 12 kapljic kisline. Kislina odpravi posebno apno, ki se tako rado glažev prime. Tudi šipe na oknih se očedijo s to vodo prav dobro. — Morebiti s tem svetom, ki smo ga povzeli iz „Allg. d. Telegr.“, vstrežemo marsikteri gospodinji ali gospodarju.

Slovensko-horvaška povest o Čehu, Lehu in Mehu.

Spisal Davorin Terstenjak.

Španjolske Iberce, katerih slab ostanek še so današnji Baski, ima učeni Pott,¹⁾ da se poslužim njegovih besed, za: „allerältesten Grundstock europäischer Bevölkerung“ — za: „Urgestein, auf welchem sich Kelten, Germanen und Slawen auflagerten.“

V ibersko pleme spadali so tudi italški Ligurci,²⁾ in pa Ambroni, kateri so v severni Evropi stanovali, in s Kymbri združeni okoli 100 pred Krist. rojstvom planili v Italijo.

Da so ti Ambroni bili sorodni z Liguri, vidimo iz Plutarcha,³⁾ kateri piše, da so italški Liguri razumeli jezik Ambronov in da so se Ambroni nekda tudi Liguri veleli. Iberske rodiče nahajamo v starem svetu še tudi kraj virov Rhodana na podnožji visoke Furke, in Dionys Halikarnaski pozivajoči se na Katona piše, da so ti rodiči iz stare Grecije že davno pred bojem trojanskim se izselili.⁴⁾

Arndt in Rask⁵⁾ sta iberski jezik imela za sorodnega s finskim, tudi J. Grimm⁶⁾ in pa ostroumni Pott imata prav, ako terdita, da v jeziku Baskov ne nahajamo nikakošnega finskega življa.

Ni še dognano, v kakšno rodbino jezikov iberski jezik spada, in odkod je ibersko pleme prišlo.

Prof. dr. Lücken⁷⁾ misli, da so Iberi iz pervega v zapadni strani severnoiztočne Azije prebivali, in od finskotartarskih rodov proti zapadu bili pretirani,

¹⁾ Pott, „Ungleichheit menschlicher Rassen“ stran XXVIII. ²⁾ V jeziku Ligurcov se je kupec velel sigyn. ³⁾ Plutarch „Vita Marii“, cap. 19. ⁴⁾ Dionys. Halikarn. I, 9. Steph. Byzant. in voce *Ροαα*, Ritter „Vorhalle“ str. 387. ⁵⁾ „Ueber den Ursprung altnordischer Sprachen“ str. 112. ⁶⁾ J. Grimm „Gesch. der deutschen Sprache“ str. 9, str. 255. ⁷⁾ Lücken, v časopisu „Natur und Offenbarung“ II. Band, 12. Heft str. 569.

in sicer proti Kaukazu, kjer so v starem času tudi Iberi stanovali.

Iz stanovališč bi jih prè Kelti v Hišpanijo bili pregnali, ena betva pa bi se prè proti iztoku bila v Ameriko obrnila bila.

Lücken tudi meni, da je iberski jezik podobniši amerikanskemu, kakor kateremu drugemu, in da aglutinacijska sostava (system) in gramatiška vlastovitost iberskega jezika tudi to poterjete.

Iberski rodiči bi toraj tudi nekda prebivali bili na ilirskem polotoku; po takem bi se vendar razjasnoval nearjanski del v jeziku današnjih Škipetarjev. *)

Dnešnje Škipetarje razun Potta vsi kritični preiskavci, kakor: Hahn, Fallmeyer, Xylander itd. imajo za odlomek starih Illyrov, in terdijo, da so Makedonci in Illyri bili soplemeniki, akoravno že Polybi pravi, da se je staroilirski jezik od makedonskega do razumljivosti ločil.¹⁾

Te Škipetarje, menim jaz, da so zmes ibersko-ilirskega rodú, kateri se je, kakor smo gori po Katonu čuli, davno pred trojanskim bojem iz Grecije izselil proti helvetskimi planinam.

Da je na ilirskem polotoku v starem svetu pleme nearjansko stanovalo rudeče barve, — sem že na drugem mestu omenil pozivaje se na Aristotela in njegovega komentatorja Julia Firmika.²⁾

Dalje še Tacit³⁾ izročuje, da so tudi britanski Siluri bili soplemeniki Iberov, in ta okolščina bi nam spet razjasnovala prikazen, zakaj tudi v narečjih, ktere imamo za ostanjke keltskega jezika, nahajamo poleg večine arjanskega še nearjanski živelj.

Ibersko pleme je toraj v starem svetu bilo raztrošeno v okrožji Kaukaza, na ilirskem polotoku, v okrožji helvetskih planin, v okrožji Pyrenej, v okrožji Visle in v Britanii.

Pervi arjanski naseljenci v južni Evropi so Gerkolatinci in sicer na ilirskem in italškem polotoku; v zapadu Evrope pa Kelti.

Gobinau⁴⁾ meni, da so za Kelti se izselili iz Azije Slovani, in da so že najmanj 4000 let v Evropi. Po takem so mogli pozneje Germani skoz Slované predreti, kar pa ni verjetno.

Gotovo so Germani pred Slovani prišli v Evropo, in za Germani še le Slovani. Kar Schleicher in Hanuš terdita, da še le v Evropi se je počela razkolitev v Germane in Slované, to se ne dá dokazati.

Verske ideje starih Slovanov se bolj ujemajo z gerškimi in staroindiškimi, kakor s starogermanskimi, in ta okolščina se tudi ne sme prezirati v prašanji: ali sta ta dva naroda v starem času tako ozko bila združena, kakor Schleicher in Hanuš mislita.

Slovani so v predzgodovinski dōbi obsedli pokrajine med Karpati in jadranskim morjem, o ravno tajisti dōbi so utegnili Traki v Evropo priti.

Še le za obema narodoma — Slovani in Traki so prišli Sarmati in Skythi v Evropo. Da ta naroda ni sta bila slovanska, kakor še nekteri slovanski pisatelji zmiraj mislijo, poterjuje zgodovina in jezik teh obojih.

Čudno se mi zdi mnenje, ki ga terdijo nekteri učeni možje, kakor Šembera⁵⁾ in naš Poženčan⁶⁾, da Sarmati so bili Slovani, in da v imenu Sarmat tiči ime Serb.

*) Vendar jezik dnešnjih Škipetarjev ima v večini arjanske življe, kakor tudi dosti prejetih in od Gerkov, Slovanov in Turkov izposojenih besed. Pis.

¹⁾ Hahn, „Albanesische Studien“ str. 228. ²⁾ Glej „Novice“ str. 34 leta 1855. ³⁾ Tacit. Agricola 11. ⁴⁾ Gobinau „Essai sur l'inegalité des Races humaines“ III, 11. ⁵⁾ Šembera v svojem najnovejšem spisu: „Dějini řeči a literature českoslov.“ ⁶⁾ Poženčan v lanskim „Novicah.“ Bil bi na gosp. Poženčanov odgovor bil spet poslal odgovor, al uredniki časopisov se bojijo polemike. Hočem v svojih bukvah to reč obsirniše pretresevati.

nasajeno, listja in smerečja na tri ali štiri palce debelo nasipati, ne pomaga nič. V verstah žita sejati ali rastljine saditi je nevarniše, kakor jih sejati ali saditi po širokem, ker je červu lahko od korenine do korenine priti. Rudeče jagode ali salato vmes saditi, bi utegnilo čerwe od družih rastljin vabiti, al kaj tacega se dá komaj v vertih storiti.

Ker tedaj nimamo pomočkov, da bi kebre in njih čerwe odpodili od drevja in polja, je tedaj poglavita reč njih pokončevanje. Hrošči, kakor tudi njih čerwiči ne poginejo radi. Hud mraz hroščev ne more umoriti.

Leta 1834 je zemlja bila po senošetih tako zmerznjena, da se je dala lahko razgrebati; pod njo so pa vendar čerwi zdravi in veseli bili. Dolg mraz, pravijo sicer, umori čerwiče, ako leže na mokrem. Res je, da včasih v hudi zimi tako zmerznejo, da se dajo lahko razdrobiti, — pa vendar ne pogine merčes! — Mislili so, da povodnji pokončajo čerwiče. Al skušnje so v mnogih krajih pokazale, da jih ne pokončajo povodnji. Čuditi se pa tudi ni nad tem, ako pomislimo, da nekteri čerwiči ne poginejo za ljubem lesa, kateri je več tednov po vodi plaval.

Najhuji sovražnik hroščev je kèrt, ktereга zgolj živež so gomazni, zlasti pa hroščevi čerwiči. Zeleti je, da bi kerta ne zatèrali v krajih, kjer se ni prevelike škode po njem bati. Se vé, da ga noben umen kmetovavec ne bo terpel poleti na senošetih. Zakaj če prav damo veljati, da se senošet ondi, kjer kert v jeseni, pozimi in v začetku spomladi zemljo razrije, zboljša in pomladi, se vendar kertine ne dajo več razmetati, kadar je trava visoka in ob košnji so kertine zlo nadležne. Nasproti je nekterim gospodarjem kert v vertih prav ljub in poznam enega, kateri je rad dvojačo plačal za vsakega živega kerta, da ga je spustil med fižol na vertu, da mu je hroščeve čerwiče pokončeval.

(Konec sledí.)

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Dalje.)

Družbeni tajnik dr. Bleiweis je popisal zboru, kako se je krajnska dežela pri lanski kmetijski razstavi na Dunaji védla in kako je s svojimi razstavljenimi pridelki pri ti razstavi se skazala.

Povedal je najprej, da kmetijska družba je mogla tako rekoč celo deželo v svoje roke vzeti, ker tista mlačnost, ktere tudi najiskreniši domoljub ne more zagovarjati, se je žalibog! pokazala tudi pri ti razstavi. Potlej pa, če nas za duri postavijo, godernjamo in upijemo. Časi so se preobrnili; ne veljá več, da se kot polž zaperamo v svojo lupino; kdor svetu ne pokaže, kaj ima, od takega svet misli, da nič nima. Da bi saj pri naših domačih ljudéh čedalje bolj minula ta nečimernost! Od ptujcov ne moremo pričakovati, da bi jim bilo mar za čast naše dežele.

Ker se je celó celó malo naših kmetovavcov na Dunaj oglasilo, da bojo poslali kaj v razstavo, je mogla tedaj kmetijska družba vse v svoje roke vzeti. Prizadjalo ji je to veliko truda pa tudi veliko stroškov, ker, ko ni mogla vsega, česar je želela, zastonj dobiti, je mogla več reči kupiti, in je z vsemi stroški za razstavo izdala 445 fl. in 6 kraj., za ktere je po razstavi za poprodane reči 168 fl. 23 kr. povračila dobila.

Ker je družba vse svoje moči napéla, je pa dosegla tudi, česar je želela. Prejela je v spoznanje svoje delavnosti sploh in lepe zberke vseh važniših pridelkov na Gorenskem, Dolenskem, Notrajnskem in na ljubljanskem mahú: zlato svetinjo, ktero ste razun nje le česka in štajarska družba prejele; verh zlate svetinje je dobila še malo sreberno, dvoje velikih bronastih in eno malo bronasto. Če bi ne bila že dobila zlate svetinje, bi jo bila za predivo še doletela sreberna in za konopnino velika bronasta. Verh svetinj je prejela še štiri častne pisma.

Sreberna, dvě velike bronaste in ena mala bronasta svetinja so bile družbi podeljene za reči domačega gospodarstva, in ker ji je ena svetinja bila pri nekterih rečéh za več taciéh reči podeljena, ena svetinja se pa ne more na več koscov razlomiti, je družba tistim, ki so ji takih počastenih pridelkov ali izdelkov poslali, podelila častno pismo, ktero svetinjo nadomestuje.

Tako je kovač Lorenc Peternel v Žiréh za sekire vseh sort, čertala, lemeže, krampe, matike, rovnice in mnogo drugo kmetijsko železno orodje prejel veliko bronasto medaljo. Mož ta je Dunajčanom pokazal, kaj zná krajnsk kovač; pohvalili so zeló njegovo robo in neznani prosti mojster je prejel imenitno svetinjo.

Sledeči pa so namesto svetinje prejeli svetinjo nadomestivne častne pisma:

Za lončarsko robo: France Legat, lončar v Ljubljani, Janez Hirs, lončar v Ljubnem in Matevž Bremšak, lončar v Komendi;

za sterd gosp. fajmošter Pavl Šafer pri sv. Heleni;

za sir gosp. Karl Galle, posestnik v Ljubljani;

za konopnino gosp. Ferdinand Trenc, grajšak v Draškovcu.

Razun kmetijske družbe so prejeli sledeči gospodje svetinje ali častne pisma za to, kar so v razstavo poslali:

Gospod Fid. Terpine, predsednik kmetijske družbe sreberno svetinjo za bika švajcarskega, za kravo gorenskega plemena iz Kórena, in za dvoje telic mircetalske, dalje: sreberno svetinjo za mnogoverstne poljske pridelke, bronasto svetinjo pa za nektere mašine.

Gospod Jožef Duller iz Vel. Škerjančjega: sreberno svetinjo za mnogoverstne kmetijske pridelke, verh te pa še pohvalno pismo za ričkovo olje.

Vodstvo c. k. idrijskega rudstva je prejelo veliko bronasto svetinjo za očitno napredovanje v gojzdnarskih rečéh.

Častne pisma so prejeli:

Gosp. Juri Grabrijan, tehant v Vipavi za pikolit; gosp. Metike iz Ponoviča za žganje, in gosp. Janez Burger iz Grosuplja za seme sončnic.

Vidi se iz tega: kako zlo smo bili počasteni Krajnci pri dunajski razstavi. Le, razun vipavskega pikolita, niso naše vina kakor tudi horvaške nobene hvale prejele. Da je ta razsodba preojstra bila, tudi jaz rečem, pa tudi menim, da bi ne bile naše vina celó brez vse hvale ostale, ako bi se bili vsi bolji vinorejci in z izbranim domačim blagom udeležili razstave. Še sicer slavnoznaní vipavski Verhpoljec (Oberfelder) ni bil sodnikom všeč, ker res ni bil tak, kakor smo ga pili že druge leta. Pri vinih je tudi to, da se morajo dosti časa pred pripraviti za razstavo, sicer pridejo rade kalne na mesto; potem ga pa sodnija še ne pokusi ne. Kaj so Avstrijanci, Ogri in Štajarci zbirali in „rihtali“ svoje vina, preden so jih v razstavo dali, je dobro znano; mi smo še le ob enajstih na to mislili, da jih bo treba ob dvanajstih že z doma preč poslati. Naj nam bo vse to nauk: kolikor moč napredovati o vinstvu svojem!

Ker so mi dobro znani tisti gospodje, kateri so ali sami po sebi ali pa naprošeni poslali družbi kmetijskih pridelkov vsake baže in so tako pripomogli, da je tako častno prestala preskušnja na Dunaji in zato zlato svetinjo prejela, imenujem — je sklenil dr. Bleiweis — te verle domoljube danes slavnemu zboru, da bi se jim za njih pripomoč zahvalne in pohvalne pisma v imenu c. k. kmetijske družbe podelile; sledeči gospodje so iz verste predstojnikov kmetijskih poddružnic: g. Jernej Arko, proš v Novem mestu, gosp. Anton Grašič, tehant na notrajnski Bistrici, gosp. Juri Gabrijan, tehant v Vipavi, gosp. Anton Kurc, tehant v Postojni, gospod Franc Kramer, tehant v Stari Loki gospod Šimen

Vovk, tehant v Radoljci, gosp. Janez Kuralt, fajmošter v Mengšu, gosp. Janez Majnik, fajmošter v Žiréh, gosp. Jožef Bevk, fajm. na Križni Gori, gosp. Jožef Rudež, grajšak v Ribnici, gosp. Matija Koren, posestnik v Planini, gosp. Janez Kapelle, grajšinski oskerbnik v Metliki, gosp. Konrad Loker, fabrikant v Kranji; — razun teh podružničnih predstojnikov še sledeči gospodje:

Gospod Juri Pajk, posestnik v Ljubljani, gospod dr. Jožef Orel, c. kr. notar v Ljubljani, gosp. Janez Zalokar, dosluženi fajmošter in oskerbnik družbenega verta v Ljubljani, gosp. Jožef Zalar, posestnik v Ljubljani, gosp. Janez Brencce, takrat kaplan v Komendi, gosp. Karl Hojkar, oskerbnik Šneperske grajšine.

Tudi gosp. Andrej Brus — je sklenil dr. Bleiweis — mi je v vseh za dunajsko razstavo potrebnih delih tako neutrudljivo pomagal in je razstavo naših reči na Dunaji tako marljivo opravil, da bi prav bilo, da bi zbor tudi njemu pohvalno pismo podal.

Zbor je poterdil, kar je dr. Bleiweis nasvetoval.

(Dalje sledi.)

Tudi nekaj zastran novih dnarjev.

Tudi meni se zdi reč imenitna in času primerna, ki jo je sprožil učeni in za omiko slovenskega naroda na vsako stran skerbni gosp. Hicinger, da bi se namreč že zdaj ustanovile novim dnarjem prilične imena, ki bi veljale vsaj v knjigah in časnikih, če bi tudi ne prešle v narod. *)

Na prijazno opombo vredništva „Novic“ naj bi tudi jez povedal svoje misli zastran tega, moram odgovoriti, da so „Novice“ že razglasile iz slovenskega deželnega zakonika mojo prestavo cesarskega patenta (št. 169. derž. zakonika lanskega leta), ki upeljuje te dnarje. Za boljše pojasnilo hočem tu posneti iz nje zadevne izraze in za nekako doterdbo pristaviti tudi iz vseh avstrijansko-slovenskih deželnih zakonikov, kako so jih kerstili drugi predstavljavci.

Imenovali so se sledeči novi dnarji, namreč:

Einguldenstück (to je, 100 novih krajcarjev), slov. in serb. forintnik, česk. zlatnik, polj. złotowka;

Zweiguldenstück (to je, 200 novih krajcarjev), slov. in serb. dvaforintnik, česk. dvouzlatnik, polj. dwuzłotowka;

Viertelguldenstück (to je, 25 novih krajcarjev), slov. in serb. čet(v)ertforintnik, česk. čtvrtzlatnik**), polj. ćwierćzłotowka (po rusinsko so vsi ti dnarji ravno tako imenovani);

Vereinsthaler (to je, 150 novih krajcarjev), slov. mali zvezni tolar, serb. savezni talir (savežnjak), česk. jednotni tolar, polj. tolar zwianzkowy, rus. tolar sojuzny;

Doppelvereinsthaler (to je, 300 novih krajcarjev), slov. veliki zvezni tolar (triforintnik), serb. savezni talir duplon (troforintnik), česk. jednotní dvoutolarak (třyzlatnik), polj. dwutalar zwianzkowy (trzyzłotowka), rusin. podvojnny talar sojuzny;

Kreuzer, slov., polj. in rusin. krajcar, česk. krejcar, serb. krajcara (ta povsotna raba nam priporoča, naj se deržimo besede krajcar, in ker se bodo

*) Da pa besede močno prehajajo iz literature (bukev in časnikov) v narod, vém povedati imeniten primér: naletel sem unidan v pismu prostega kmeta besedo predmet, ki je gotovo iz Bog vé kacih bukev zašla med gore. Da bi nahajale tako pot le tudi druge besede, ki so boljše od te! Pis.

**) Zlatnik in polzlatnik in enake sostave živé resnično v českem narodu, torej je tudi čtvrtzlatnik pripravna beseda. Pis.

stari krajcarji menda kmalo skrili, nam tudi priloge novi ne bo dolgo treba).

Besedo forint sem uzal nekaj za to, ker je našim južnim bratom (forinta, vorinta) in drugim jugovzhodnim narodom navadna in Slovencom tudi znana, nekaj pa za to, ker je za besedno izpeljevanje vendar pripravniša, kakor pa goldinar in tudi pripravniša kakor florin (tako se vsaj meni pozdeva), čeravno je florin ali floren bliže izvirni obliki; toda v jeziku ne veljá ravno izvirnejša, marveč navadnejša oblika.

Dvoforintnik (ne dvaforintnik) se izgovarja ložeje mimo dvaflorinika, ako gosp. Hicinger ne meni: dvaflorinek (po navadnem govoru: dvaflorink).

Kako bo pa naše ljudstvo imenovalo vse te dnarje, tega še ne vé nihče, morda: goldinar, mali in veliki (nemški, kupčijski) tolar, namesti dvaforintnika morda: srednji ali cesarski tolar (čeravno sta una dva tolarja tudi cesarska).

Četertforintnikom bi se dalo reči morda čertka; kajti čertnjak ali čertin se prilega bolj kaki meri; utegne nam pa vgnezditi se celó kak firtelj ali firkelj, ker se od števila: pet in dvajset ne dá nič pripravnega skovati.

Desetica, petica ali petka in pa trojka (še boljši groš) se bodo narberžej deržale. Dolar namesti povsod navadnega tolar ali toler se več ne dá vpeljati; zoper zlat (tù in tam za „pol križavke ali „križastega tolarja“ znan) govori to, kar je že omenilo vredništvo „Novic“; dvotolarnik (glej gori česki dvoutolarák in poljski dwutalar) bi pa namesti velikega tolarja ali triforintnika mogla uzeti.

To so moje misli v ti reči; koristno bi bilo, da bi se zastran tega zaslišal še kak glas iz te in une slovenske dežele.

Cigale.

Slovensko-horvaška povést o Čehu, Lehu in Mehu.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

V to dôbo naseljevanja Keltov v sosesčini slovenskih Panonov bi jaz postavil izseljevanje enega dela Slovincov čez Karpate, ktero izseljevanje nam narodna povest izročuje pod naslovom „izseljevanja treh bratov Čeha, Leha, Meha iz treh gradov pri Krapini na Horvatskem.“

Nestor sam govori od kervavih bojov, ktere so Slovani z Vlahi (Kelti) imeli v Ilirii in na Dunaji. *)

Ti boji so mogli biti le tedaj, kadar so keltski rodovi tišali zgori proti karnskim planinam, doli pa stopivši čez Kras so jo rivali kraj Save v Panonijo in Moesijo, kjer so se med Uno in Moravo in v okrožjih dolnje Drave in Save bili pod imenom Skordiskov in Tavriskov naselili.

Panonskim Slovanom je sedaj začelo biti tesno, in celó naravno niso se umikali proti jugu, ker tam so stali njihovi sovražniki; tudi ne proti zapadu, kjer so tudi stanovali Vlahi in so norenske Slovence tiščali od zapada proti iztoku, tudi ne proti iztoku, kjer so stali mogočni Traki; temoč proti severju čez Karpate k so-rodnim bratom.

Jaz te tri očake Čeha, Leha, Meha imam za mythiške osebe, akoravno so iz njih izpeljani rodovi zgodovinski.

*) Justin I, XXIV c. 4. Obširnše o peryotnih Slovanih med Karpati in jadranskim morjem govori Šafařík „Slovansk. starožit.“ I. 11. Slavni pisatelj le meni, da so Vlahi v oni dôbi vse Slovane bili čez Karpate pretirali. To pa ni res; ves Norikum je še za Rimljanov slovensk. Le iz Panonije so šle velike trume čez Karpate.

Červičev se nabere včasih pod rušnjo na travnikih toliko, da se jih nahaja po 10 do 12 na prostoru le kvadraten čevelj velikem. Dobro je tedaj rušnjo vzdigniti in červiče pomoriti, potem pa rušnjo nazaj položiti, če ni že vsa vsahnjena.

Kadar o poldne sonce vroče pripeka, pocerkaajo nek červiči sami v eni uri, kateri so na verhu zemlje. Tudi na pašnikih in prahah je veliko červičev skritih; samo da se tu ne morejo tako lahko zasledovati.

Kjer se červiči kake rastljine lotijo, je večidel tudi že po nji. Dostikrat pa ostanejo še dolgo pod objedeno in vsahnjeno korenino in objedajo še stranske izrastlike.

Znano je, da prešiči hrošče kakor tudi njih červiče radi hrustajo, tudi kuretnina jih rada zoblje in dobro jim tekne. Verh tega pa dajajo kebrji tudi še dober gnoj. Tudi mazilo za vozé so že skusili iz njih kuhati. Poznamo ljudi, katerim se ne gnjusi, kebra pozobati.

Tako se dá škodljiva žival kmetijstvu v prid obrniti, če le hočemo. Pa vsi gospodarji, vsak na svojem, se morajo lotiti kebrov.

Mnogih pregovorov, ki so znani o kebrjih, ne omenimo, ker so večidel posneti le iz praznih vraž in babje vere.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Dalje.)

Gospod fajm. Zalokar so naznanili zboru, kar se je lani skušalo in delalo na družbinem vertu, ktereга oskerbnik so. Povzamemo iz tega naznanila sledeče:

Bivec in riček sta se obnesla oba lani prav dobro. Seme obojih je močno oljnato. Bivec se seje v jeseni do sv. Lukeža, riček pa spomladi po sv. Jurji do srede majnika. Bivec cvetè, če je sušec gorak, že po sv. Jurji, in je bčelam kaj prijetna paša, ko še skor druge nimajo. Bčelarjem ga tedaj gosp. fajmošter zlo priporočajo. Dozorí pa bivec že kakih 8 ali 10 dni pred Kresom; na sterišu njegovo se more še tisto leto kaj družega vsejati. Riček pa dozorí še le enmalo pred porcijunkulo. Seme obojih se dobi na vertu kmetijske družbe.

Lanska suša poleti in jeseni je na pešeni zemlji družbenega verta zaterla skor vsaki sad. Mumjina pšenica je popolnoma konec vzela; sivi ajdi je škodovala suša in slana; pa vidilo se je, da ta nova ajda prekosi v vsem našo navadno. — Iz dunajske razstave nam je prinesel dr. Bleiweis mnogo sort krompirja; 21 sort so ga gosp. fajmošter vsadili, pa lani malo in le drobnega pridelali; upajo, da ga bodo letos več. Tudi s 4 sortami koruze ni bilo bolje. Neizrečena suša pa je zaterla tudi mlado drevje in pokončala več starejih drevés. Razun imenovanega krompirja in koruze so sejali letos talaverne pšenice, zgodnje piemonteške, veličanske reži (kaj lep sad!), černikastega českega ovsa, mnogo sort grahore, volčjega boba rumenega in višnjevega, francozke, angleške, braziliške in nemške leče; sila veliko murbenega semena in sadnih pešk; iz Verone so zasadili 100 cepljenih murv (moretiane).

Lansko leto se je iz verta kmetijske družbe 756 sadnih drevesc in 4907 murb prodalo, med temi 1000 murb in 300 jablan v Reko, 800 murb pa v Bruk na Štajersko, ostalo drugo pa domá po Krajskem. Iz tega se vidi, kako močno kupujejo ljudje sadne in murbene drevésa, in da družbeni vert, če bi drevje še tako rado rastle kakor ne, bi bil kmalo premajhen, vstreči vsem, ki želijo drevja.

Za gosp. fajmoštrom Zalokarjem je naznanil zboru dr. Bleiweis imenitniše reči od kmetijskih šol, ki so bile lani prvo leto v Ljubljani, drugo na grajšini gosp. predsednika na Fužinah, tretja pa v Preddvoru. Pozimi so bili vsi učenci kmetijskih šol v Ljubljani, kjer so jim gospod fajmošter Zalokar razlagali kmetijstvo, gospod

Andrej Fleišman gojzčno drevje, gobe in poglavitne vodila gojzčne reje, dr. Bleiweis pa živinorejo. Učenci so konec leta preskušnje dobro prestali vpricho gospod prof. Konšek-a, ktereга je, kot začasnega učenika kmetijstva na ljubljanskih šolah, slavno deželno poglavarstvo kot cesarskega komisarja k preskušnjam poslalo. Z veseljem je naznanil dr. Bleiweis, da je višje c. k. armadno poveljstvo v Veroni, učencu J. Leskovic-u, ktereга so letos v vojake vzeli, na prošnjo kmetijske družbe dovolilo, da ostane v šoli, dokler je ne dokonča, to je, do vseh Svetih leta 1859.

Iz naznanila o kovaški šoli in živinozdravnišnici se je zvedilo, da lani je 11 kovačev v šoli bilo, in da število vseh skupaj, ki so se dosihmal v ti šoli kovaštva in živinozdravilstva izučili, znaša 107. Tudi lani so kovači imeli pod vodstvom gosp. Skale-ta priložnosti dovelj se izuriti v kovanji zdravih, napčnih in bolnih kopit, ker med 1536 podkovanimi konji, 6 volmi in 4 osli, je bilo 213 kónj z napčnimi ali bolnimi kopiti. Pa tudi v izdelovanji kmetijskega orodja in mašin so se lahko veliko vadili, ker razun popravljanja starega orodja se je naredilo več novih plugov vsake sorte, bran, škoporeznic itd. Kar se tiče plugov in škoporeznic, so imeli gosp. družbeniki danes lepo priložnost viditi na Poljanah napravljeni plug, ktereга lemež se v hip oberne na desno ali levo stran, kakor se na goratih njivah potrebuje; nova škoporeznica, vsa po angleški podobi napravljena, nareže v eni uri 18 do 20 vagánov lepe škope; ta mašina, ktera je res prava dobrotnica pri vsaki večji kmetii, veljá le 50 gold. Če gospodar naloží 50 gold. na činže, bo dobil na leto k večjemu 3 goldinarje — naj pomisli, koliko več dobička mu ta škoporeznica vsako leto donese, ako rajta, kaj plača hlapeu ali pa kakemu drugemu škoporezniku. — Tudi v živinozdravilstvu so imeli dosti priložnosti se kaj naučiti, ker 186 bolnih kónj, 24 goved, 10 ovac, 18 prešičev in 56 psov; v vsem skup tedaj 294 bolnikov se je ozdravljalo v bolnišnici skozi leto, med kterimi se jih je ozdravilo do dobrega 256, zboljšalo 20, poginilo 6, pobilo 12, med kterimi 10 smerkovih in červivih kónj. 6 kónj ubozih gospodarjev je bilo brez plačila ozdravljenih in ozdravljenih.

(Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Presajene mlade drevesa hirajo), če se pri presajenji globokeje vsadé, kakor so poprej v drevesnici ali vertni šoli stale; skušnje so učile, da po 2 pavca pregloboko vsajeno drevje v 15 letih konec vzame, k večjemu sterpi 20 let; če so še čez 2 pavca vsajene bile, pa poginejo toliko prej. Če jih vsadiš za cel čevelj globokeje, je že prvo leto po njih. Veliko tedaj je ležeče na tem: kako globoko se vsaja presajeno mlado drevje.

(Iz jajca spoznati: ali se bo iz njega petelinček ali piška izlegla). V poslednjem velikem zboru dunajske kmetijske družbe je dr. Stam povedal, kar je o tem v nekih francozkih bukvah bral, takole: Jajca, v kterih je petelinček, so na špici gerbaste, kakor prešipnjene, — v kterih pa so piške, take so na špici gladke in okrogle.

Slovensko-horvaška povést

o Čehu, Lehu in Mehu.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Po takošnem bi bili očaki Čehov, Lehov in Mehov iz naše slovenske kerví, in ako so se po jeziku izrodili, ter je temu kriva klimatična lega, zmešanje

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 9. junija 1858.

Naj jo tudi jez povém: zakaj je Kras goličava?

V 20. listu t. l. na strani 157 pod naslovom: „Še nekaj: zakaj je Kras puščava?“ se med uzroke, zakaj je Kras ogolel, štejejo tudi pomanjkanja gruntnih bukev in prodaje na rešilo („vendita verso ricupera“ pravijo pri nas Lahi).

Res je, da gruntnih bukev ni povsod; al prodaje se zapisujejo v bukve „notifike“, ktere so v vsaki primorski okrajni že davno vpeljane. Nasproti pa je moja misel: Krasa malokdo „na rešilo prodá“, zakaj upnik vzame raji njivo, travnike ali vinograde, in ako kdo tudi kak krašk gojzd kupi in ga v posesti dolžniku pustí, ga brani ogulenja. Ako pa upnik gojzd v posestvo dobi, ga sicer rabi, pa ga nikoli ne oguli do puščave, ker se nadja, da bo sčasoma njegov.

Poglaviti in po mojem prepričanju edini uzrok puščave na Krasu je občinstvo.

Poglejte pustí Kras od Komna do Tersta, in dalje do visoke Učke (Montemaggior) blizo Reškega morja in še dalje na Horvatsko, prašajte, je li lastnina posamnih gospodarjev ali pa občinsk svét, in zvedili bote, da je cela puščava občinsk ali srenjsk pašnik. Vidi se tú le sém ter tjè kak hrastov, gabrov, žestilov germič; al komaj ozeleni spomladi germič, in že ga lačna goved in koza pobersti, in kar poléti ostane, ga pozimi človek za ogenj poreže in celó korenine izkopa, češ, to moram užiti, — ako ne poberem jez, bo pobral pa kdo drug. Tako se godí blizo vasí. Na višinah dalje od vasí imajo pri nas Čiči še nektere lepe gojzde; al vsako leto se sekaje više pomičejo, vsako bukev in gaber poderejo in v oglje spremené. Gaber tudi iz štora mladike požene, pa spomladi jih živina omuli, in drevo ne more rasti; bukev pa ne rodi vsako leto semena, in ako ga tudi naredí, in seme v zemljo pade in iznikne, ga večkrat suša zamorí in preč je gojzd; ako pa tudi ozelení, ga živina pokončá in potepta, in žalostna puščava se širi.

Gojzdnarja, razun cesarskih v Motovuni in v Klani, ni nobenega; srenjski čuvaji pa še zabranjenih srenjskih gojzdov ne branijo; večkrat so sami prvi tatovi nad prepovedanim lesom.

Da je Kras ogolel in da se ne more obrasti, vidi vsak, kdor ni slep; krive tega pa so občine (soseske, srenje) in nobeno daslih bogato društvo ga ne bode pogojzdilo. To iz večletne skušnje govorim, zakaj mnogo let se poganjam za pogojzdenje golega Krasa. Denarjev se bo toliko potrosilo, da bi les cenejši bil, ako bi ga iz rusovskih in amerikanskih gojzdov dobivali; zakaj vsako drevesce bi moral z orožjem v rokah čuvaj posebej braniti; ako p dnevi ni mogoče ga uzeti, bo zginil ponoči, in česar bi se možje sami uzeti bali, bi pa žene in otroke porezat poslali.

Občinskemu Krasu nasprot stojé kraški lepi gojzde v najgerjih pečinah, ki jih ima ta ali uni v svoji lasti. Leta 1855 se je pri nas vsakemu kmetu zavoljo cesarskega posojila za 15 gold. Krasa v lastnino prodalo. Tega je

vsak ograbil in kake breste nasadil, klaverne hrastiče in gabre je očistil, na goličini je sém ter tjè kak želod zakopal — in pomlajeni gojzdič se nadepolno vzdiguje.

Ako hočemo gotovo in brez stroškov Kras pogojzdti, občinstvo obernimo v lastnino, to je, razdelimo ga! V tem duhu si upam jez Ročki Kras sam brez pomoči družbe v kratkem času pogojzdti.

Po želji slavnega gospoda barona Mertens-a, primorskega deželnega poglavarja, so se vlani mnoge skušnje za pogojzdenje Krasa napravile. V Slumu smo jelko in borovec, želod, žestil, gaber in jesen na zagrajeni Kras sejali; lepo je vse izniknilo, in celó jelka in borovec sta suši protila in ojstro zimo preživela ter letošnjo pomlad lepo pognala. — V Roču smo mnogo jelk in borovcov, ktere smo iz gorenskih gojzdov dobili, lansko pomlad v zagrajeni Kras nasadili, pa tudi nekoliko semena posejali. Tudi to lepo napreduje.

Res je, da sem drevju v lanski suši prilival, zato se ni posušilo; ojstra zima je le nektere popalila, v obče pa jelke in bori tako veselo poganjajo kakor na Krajskem. In zakaj bi ne rastle? Saj se v Lupoglavskih bukvah najde, da je bil Plavnik s šilnatim lesom pokrit, okoli Roča pa je po ustmenem sporočilu smrekov in borov boršt pogorel. Na „Verhu“ blizo Buzeta v sredi Istre ste dve jelki, jedna poltretji čovelj debela in primerno visoka; okoli Kastve vidiš najlepše jelke, ktere so se iz gojzda presadile. V marsikaki goščavi najdemo jelko; al kmali jo kdo zaleze, izkoplje in presadi, pa tako tudi zatare. Kdor hoče jelke presajati, naj drobne izbere, mesca svečana lepo izkoplje, in v primerno zemljo presadi.

S tem pa ne da bi terdil, naj bi vès Kras s šilnatim drevjem zasadili; le sém ter tjè se more to drevje gojiti. Listno drevje bo po Krasu bolje uspešilo, posebno pa žestil (Rüstenahorn) po moji skušnji vse drugo prekosi. Tega vidiš izmed golih sten, okoli kterih ne vidiš mervice zemlje, čversto rasti. Od kod nek vlago dobiva? Med stenami in pod stenami dobi predel dobre zemlje. Sicer pa napreduje na Krasu vsaktero drevje, kakor učeni profesor Hlubek dokazuje.

Zgor imenovane skušnje na ograjenem Krasu spet moje besede poterjujejo, ktere so in bodo: Ako hočemo Kras s lesom zasaditi, dajmo vsakemu svoj part, to je, razdelimo ga! Naj to možje, kterim je pogojzdenje Krasa na razsodbo dano, resno premislijo!*)

V Roču 30. maja 1858. Urban Golmajer, župnik.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Dalje.)

Potem je gospod Anton Podkrajšek, magistratni ekonom, o ljubljanskem mahu (Laibacher Moorgrund) govoriti začel.

Ker njemu, ki je bil nepozabljivemu očetu našega maha, rajnkemu mestnemu predstojniku gospodu Hradecki-mu,

*) To je beseda veljavnega moža. Naj bi ne bila glas upijočega v puščavi!
Vred.

vedno na strani, vse dela na tem obširnem zemljišu najbolj znane, je to, kar je o mahu povedal, res zelo važno. Začel je popis z letom 1829, ko se je mah vpervič obdelavati začel, in ga je končal z lanskim letom. Predolgo bi bilo tu vse ponavljati, kar je gosp. Podkrajšek nam povedal. Našim bravcom bo gotovo najimenitniše slišati, kakošna je sedaj ta zemlja, kjer je nekdanje močirje bilo, in koliko rodi danes tisti svet, ki pred letom 1829 ni nič rodil?

Da se je močirni svet na suho djal, in da so gospodarji od vseh strani mogli do svojih delov, je bilo dela in truda brez konca in kraja treba. Ni se tedaj čuditi, da stroški za razne velike in male ceste, ki so se narediti mogle, in za velike in male grabne, ki so se rezati mogli, od leta 1829 do 1858 znašajo 312,689 gold., ker večjih cest je narejenih dosihmal 23,388 sežnjev, štridonov 48,608 sež., velikih in manjših kanalov 64,920 sež., grabnov 430,149 sežnjev. Če se prištejejo vsemu temu še drugi stroški za mostove i. t. d., pride znesek od 359,047 fl. na dan, katerih je dosihmal treba bilo, da se je dognalo vse to.

Kaj pa nese sedaj ta kapital, ktereja je bilo potreba za osušenje močirja? Tudi to je od leta do leta prerajtal gosp. Podkrajšek in nam povedal, da brez tega, kar se je za kurjavo iz šote skupilo, je mah v žitu, krompirju, fižolu, mervi in drugih sadežih od leta 1829 do 1858 donesl 1 milijon in 142,686 gold., ker vsako leto počez donaša obdelani mah okoli 67,000 gold. Že v letu 1841 so pridelali reži 16,697 vagánov, ječmena 1240, ovsa 11,333, ajde 11,501, krompirja 9610, fižola 5625, prosa 118 itd.; merve in otave se pridelala na leto za kakih 10,000 fl. vrednosti. Kolika še večja nadloga bi bila lani za živino bila, ako bi ne bili imeli merve iz ljubljanskega mahú, ktero so kupovali celó Gorenci blizu Triglava!

Hvala gré gosp. Podkrajšek-u, da nam je 29letno zgodovino ljubljanskega mahú tako lepo popisal.

Za njim je nastopil gosp. Andrej Malič, odbornik kmetijske družbe, in oziraje se na veliko hvalo, ki se poslednje leta na Nemškem poje volčjemu bobu (Lupine), je priporočil to zeliše tudi za poskušnjo našim gospodarjem in povedal, da je družba naša 20 funtov tega semena po prijaznosti česke gospodarske družbe prejela in ga letos vsejala, in tudi gosp. predsednik Terpine ga je vsejal. Ker je bilo v „Novicah“ lani o volčjem bobu veliko povedanega in se ono ujema s tem, kar je gosp. Malič nam povedal, zavernemo svoje brave na lanske liste, in jim danes o tem le še to rečemo, da jim bomo ob svojem času tudi domače skušnje zvesto oznanili.

(Dalje sledi.)

Kakšno leto bomo imeli letos?

Ne da bi hotel biti vremenski prerok; povém le, kar se more posneti iz nekterih prikazkov, ki jih nahajamo v naravi. Po teh prikazkih menim, da bomo imeli letos zelo toplo, če ne prav vroče leto.

Nek angležki zvezdogled terdi, da na Angležkem bo letošnje leto tako vroče, kakoršnega ne pomne noben človek; živini na spašnikih bo vročina tako hudo déla, da svetuje, naj bi ji gospodarji napravili sém ter tje stréh v zavetje. Tudi na Nemškem mislijo, da bo poletje zelo vroče. Pri nas utegne tudi taka biti; praznik sv. Rešnjega telesa se je začel s hudo soparco. In od več strani slišimo, da že zelo zgodaj letos toča bije.

Če bo pa res, kar prerokujejo od velike vročine letošnje, kaj naj nam to pomaga?

To, da se kar je moč varujemo škode, ktera rada pride z vročino.

Star pregovor je:

Ako je leto silno vroče,
Dá rado grom in mnogo toče.

Ako se je tedaj bati, da bo večkrat strela udarila v pohištva, dajmo jih zavarovati (asekurirati), da se ne bomo késali prepozno. Kdor še ni asekuriral svojega pohištva, pa tudi drugega blaga, zvé lahko pri kakem svojem sosedu, kje so take asekuracije; graško priporočajo „Novice“ vsako leto in so jo priporočile tudi letos v 12. listu.

To je prvo.

Drugo je, da bi zavarovali tudi poljske pridelke pred škodo toče; v Terstu so tudi za to asekuracije.

Naj bi to oboje resno prevdarili naši gospodarji po vseh slovenskih deželah!

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

Na pol zložene besede, to je, ktere so le samo v nekterih sklonih sestavljenke, v nekterih pa ne. Semkaj spadajo:

a) Zloženske s čislom: „pol.“ Stari Slovenci so djali: „polunoštije, polunošt“ *) = mitternacht; tako sestavlja časi nekoliko družih narečij še zdaj. Pri nas pa čislo: „pol“ k sebi jemlje ime v rodivniku; zatoraj take besede v našem narečju prav za prav tudi nimajo imenovavnika. Nемеc pravi: „es ist mittag, mitternacht“; a mi: „poldne, polnoči je“, tudi: „poldan (gorenski), polnoč je“; v rodivniku: „do poldne, (poldneva), do polnoči“, tudi: „dopoldan“ (gorenski) v pomenu: vormittag; v dajavniku: „proti poldnu, poldnevu, polnoči“; v mestniku: „o poldne, polnoči“ (prav za prav: „o poli dne, o poli noči“), tudi: „o poldan“ (gor.); v storivniku: „pred poldnem, poldnevom, polnočjo.“ Ravno tako se rabi: „pol leta, pol mesca“ (ne: „polomesec“); še celó: „pol hleba, pol vedra“ i. t. d.; primeri izgled: „s pol hlebom ne prebom.“

Vidili smo, da v slovenskem beseda: „pol“ ne jemlje veznice, da se tudi ne sklanja; **) ampak sklanja se le ime, posebno v dajavniku in storivniku, in samo takrat je vsa beseda gotova sestava. Tu pa ne bodi rečeno, da pisar naj vselej tenko gleda in tehta, kdaj bo pisal: „polnoči, poldne“ vsako besedo posebej, kdaj obe za eno; tu se ta reč le razlaga, kako je prav za prav. — Sliši se celó: „poldne, poldneta“, kar pa ni, da bi se posnemalo; vendar se učimo tudi iz tega, da čislo: „pol“ ne jemlje veznice: „o“, ki so jo začeli, menda po nevednosti, v pisanju neslovanski rabiti, kakor kaže. najpervo Čehi, ki imajo mnogo tacih sostav, na pr. „poloobnažený = halbnackt, polooblý = halbrund itd.; pa vendar govore tudi še staro besedo: „polu“ na pr.: poloubratr = halbruder (stiefbruder), poloubota = halbstiefel, poloukruh = halbkreis; nektre delajo celó brez veznice, kakor: „polhubek“ = halber mund. Čehe so posnemali Rusi, pa le redko redko, na pr. „poloumje.“ Stara in tudi nova slovensčina, dalje polsko narečje, ako je Linde ***) porok, in tudi serbsko narodno slovstvo nikoli nima neslovanske veznice: „o.“

Mi v nekterih namerah še drugače govorimo, na priliko „pol od pol hleba“ = 1/4 laib (Lašč.); „po poli sestra“ itd.

Čeravno: „poldne, polnoči, pol leta“ itd. prav za prav niso skozi in skozi sostave, vendar se jemljó v stalo sostavam, še le iz njih narejenim, na pr. „dopoldanji, polnočni“; zato je prav zložena beseda: „polletje“ = halbjahr.

*) „Polu“ je stari rodivnik. Pis.

**) „Pol“ je v naših sostavah dostikrat prav za prav stari mestnik: „poli“, ki ga sém ter tje še rabimo, kakor: „o poli ene“ itd. Pis.

***) Imel sem pred sabo natis iz leta 1811. Pis.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 16. junija 1858.

Sadnemu drevju škodljiva gosenca tega mesca.

Gosenc je več plemen. Že več ko en teden je, kar se je po drevju, zlasti po jablanah, razlezla tista gosenca, ktera spada v versto molov kožuhovcov in suknovcov; zaleže jo majhen metuljček s čveterimi perutnicami, katerih dve sprednji ste bele kot sneg in s črnimi pičicami opisane; dve zadnje pa ste sivkaste in kosmate. Imenuje se ta metuljček jabelkáč ali jabelčni molj (Apfelschabe, hyponomenta malinellus). Gosenca njegova, majhna, sivkasta, s črnimi pikami, silno živa, je zlo škodljiva posebno jablanam; spozna se na drevju lahko po pajčevinah, v ktere je zavita. Še kakih 8 do 10 dni bo škodo delala.

Gospodarji, katerim vam je za sadje mar, pokončajte jo, da oberete pridno vse pajčevine, kakor jih pridno že celi teden oberajo naši kmetijski učenci na vertu kmetijske družbe.

F. Schmidt.

Gospodarske in živinozdravilske skušnje.

(Ali kaj pomaga pušati sadnim drevesom, in kdaj in kako naj se jim puša?). Na te vprašanja beremo v letniku pruske vertnarske družbe ta-le prav podučni odgovor: 1) Pušati drevesom, to je, podolgoma po deblu z ojstrim vertnim nožem kožo do lesa prerezati in vleči ta ris tako, da na drugi strani nehaš, kjer si začel, je kaj dober pomoček, v dveh ali treh letih take drevesa rodovitne narediti, ktere so nerodovitne zavoljo starosti ali če mlade zavoljo preobilne muzge le na rast in les ženejo. 2) Drevesom, ktere nimajo ravno preobilne muzge, naj se naredi več takih risov, kakor takim, ktere so v svoji polni moči. 3) Najbolji čas drevesom pušati je spomlad; vendar ni napačno to storiti tudi vsaki poletni čas in še celó v jeseni, ko jim je listje odpadlo. 4) Prerezati se morajo noter do lesa, tedaj koža skozi in skozi prerezati. 5) Že rodovitne drevesa toliko rodovitniše postanejo, kolikor več muzge doteka. 6) Vsakemu sadnemu plemenu pomaga pušanje, le češnjam ne.

(Kadar konje ali govejo živino kolje ali grize), ji večidel to najbolj pomaga, da se v čevah po kerču ali kakor koli zadržanega blata očedi; zato pomaga, ji s pooljeno roko v ritnik seči, kliščire (brizglje) z osoljeno vodo pogostoma dajati, jo prepeljevati (pa ne jahati), notri ji pa večkrat vlivati po celem maslicu dobrega (ne žarkovega) olja lanénega ali laškega, kteremu naj se pridene vselej še kakih 4 ali 6 lotov razstoplejene grenke soli (Bittersalz), — nikoli pa ne solitarja, kakor živinozdravnik gosp. Berner v 16. listu štajarskega kmetijskega časnika napačno svetuje! Solitar je zdraženim čevam hud strup, kateri klanje do vnetja čev pripravi. Če bi grenka sol ne utegnila dosti močna biti iztrebiti čev, se more z oljem vred vzeti močnejša dvojna sol (Doppelsalz), nikoli pa — še enkrat opominjamo — ne solitar, kateri, če blato začne gnati, rad unema čeva, zlasti ako se ga 8 lotov dá! Prav bi bilo, da bi sl. vredništvo omenjenega časnika preklicalo oni nevarni svét, ker nezdravnikom solitar priporočati, se pravi, z ognjem igrati.

(Skorjo navadne vèrbe (Weidenrinde) zoper kervomok goveje živine) priporoča v laškem živinozdravilskem časniku g. Farero. On pravi, da v njegovih krajih živina, kadar na pašo hodi, prav pogostoma kri šči, in včasih se razširi ta bolezen kakor kuga. Če se kake 4 lote verbove lubadi ali kože skozi pol ure kuha in ta verbova voda potem ocedi in shlajena živini po poliču ali pol bokala na enkrat notri daje, 3krat na dan, pomaga to prav dobro, če bolezen ni še le v začetku, ampak da že več dni terpi; v začetku se pa bolje prileže maslic dobrega olja z enim lotom solitarja, kake dvakrat na dan, ker kervomoča je od konca bolj unetljiva ali prisadna bolezen, tedaj ji olje ali druge mastne in žlezne reči bolje storé kakor grenjke in zagoltne, kakor ste verbova in hrastova skorja.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Dalje.)

Po vsem tem je besedo povzel gospod odbornik Miha Ambrož in govoril o tem, kako bi se dala vinoreja na Krajskem zboljšati.

Nagnala ga je k temu skušnja lanske dunajske razstave, pri kateri so bili drugi domači pridelki s toliko častjó sprejeti, le vina naše, razun žlahnega pikolita, so bile za duri postavljene. To je gotovo vsakega domoljuba zlo v sercé zabolélo, in čeravno gledé na to, da tudi na Krajskem imamo dobre in zdrave vina, moramo reči, da je ta rzsodba preojstra bila, si vendar ne smemo zakrivati, da je v vsi ti ojstri sodbi vendar le tudi kos resnice bilo; gotovo je, da naše vina še niso takošne kakoršne bi lahko bile, ako bi se spolnovali zlati nauki, ki jih nepozabljivi rajniki gospod fajmošter Vertovec v svojih lepih bukvah „Vinoreja“ *) imenovanih našim vinorejcom daje.

Čujmo najprej — je rekel gosp. Ambrož — kaj so dunajski sodniki od naših vin rekli. Tako-le se glasi njih sodba, zapisana v velikih bukvah kmetijske razstave: „Večidel stoji krajsko vinstvo še na nizki stopnji, zlasti na Dolenskem, kjer večidel vse tiste terte špogajo, ktere imajo na Horvaškem, zraven pa še tičino, lipavščino, volovino in javor, iz katerih se nikoli žlahne vina ne morejo narediti. Marvina, ktere Krajski najbolj čislajo, so iz štajarskih vinogradov poleg Save.***) Vino pridelujejo Krajski na 16,700 oralih; pridelajo ga vsako leto okoli 324,000 veder, katerih vrednost znaša blizo 1 milijon in 29,6000 gold. Tega vina ni zadosti za krajsko deželo, zato ga več tavžent veder iz Štajarskega in Primorskega vsako leto pokupijo. Verhopoljsko vino iz vi-

*) Dokler ne bo Vertovceva „Vinoreja“ tako rekoč v kri in meso vsem našim vinorejcom zlezla, ne bojo ne naše ne horvaške vina po svetu zvonca nosile, in vendar bi ga nosile tako lahko, če bi le hotli! Vred.

***) V tem so se zmotili dunajski sodniki ravno tako kakor spodej, kjer pravijo, da Krajski največ vina pokupijo iz Štajarskega in Primorskega; pozabili so horvaško vino, kterega Krajski zraven domačega največ spijejo. Vred.

pavskih nogradov gospoda grofa Lantieri-a, katero sicer po pravici sluje, ni tabart svoje slave poterdilo. Škoda, da niso Krajnci poslali svojih zlo rudečih marvin, ktere bi se bile zato, ker so dobre in po ceni, gotovo vinski sodni prikupile. Dolenska stran je posebno za vino in sadje, kakor tudi za svilne červec in bčele pripravna; treba je, da bi se vse to čvetero z veliko umnostjo opravljalo; žalibog! da krajnski vinorejci niso nič bolji kakor horvaški.“

Tako je govorila dunajska vinska sodnija.

Čujmo dalje, kaj ona vsem vinorejcom svetuje, da bi zboljšali svoje vina.

1. Pervo je, da si vinorejec zasadi žlahnih tert. Le iz dobrega semena se dobí dobra roba. Kdor gleda le na obilen pridelk, ne bo pravega zadél. Ktere terte so žlahne, zraven pa v naših krajih že navadne, najde vinorejec v „Vinoreji“ Vertovcovi in „Umnem kmetovanji“ Zalokarjevem. Ne bomo tedaj tû ponavljali, kar je tam lepo na drobno popisano. Dunajska vinska sodnija imenuje terte, iz katerih Estrajharji in na Nemškem najžlahneje vina pridelujejo; naj jih imenujemo tudi mi: Med zgodnje spadajo: 1. beli, rudeči in černi klevnar, 2. beli drobni burgundar, 3. višnjevi portugiški; — med srednji čas zrele: 1. višnjevi frankiški, 2. zeleni silvan, 3. višnjevi od jezera bodenskega in 4. zeleni muškatelec; — med pozno zrele: 1. rudeči traminec, 2. drobni risling, 3. višnjava kadarka, 4. tokajčan, laški risling (eno najrodovitniših plemen), 6. šipon (Mosler), 7. rudeči cirfandler.*)

2. Drugo je, da v vsakem nogradu so le take terte zasajene, ktere dozoriyo ob enem. Že pamet dá, da mešanca zgodnjih in poznih tert ne more storiti dobrega vina: eno popači drugo. Bodi Bogu potoženo, da ta gerda mešanca je ena največjih napak krajnske vinoreje, in da ne bomo prišli na bolje, dokler ne popravimo tega!

3. Tretje je, da odpravimo visoko rejo iz naših vinogradov in se skozi in skozi poprimemo pritlične; zakaj? — zato, ker je pri tleh gorkeje in bolje za grojzdje kakor na visokem. „Hočeš dobrega, žlahnega vina pridelati, iši ga pri tleh; pritlična reja ti ga bo dala.“ Tako se bere že tudi v Vertovcovi „Vinoreji“ na strani 38. Oj, da bi naši vinorejci le kaj brali!

4. Četerto je, da se nograd obdeluje kakor vert, zato tudi Nemeec vinogradu pravi „Weingarten.“ Pridno kopati in dobro gnojiti se mora vinograd. „Kakor kokoš ne more obilo jajic nesti brez žita, in krava ne dá veliko mleka brez dobre piče, tako tudi nogradi ne morejo dobrih letin dajati brez gnoja“ — pravijo že tudi Vertovec v svoji „Vinoreji“ str. 94 — pa kaj! ker je vinorejci naši ne bero!

5. Peto je: ob pravem času tergati ali brati, to je, kadar je grojzdje že popolnoma zrelo. To mora postava zapovedati, če ne, ne pomagajo vsi poduki nič. Le zrela češnja, le zrela hruška je dobra — tako je tudi z vinom.

6. Šesto je umno vinohranilstvo ali umno ravnanje z vinom v hramu ali keldru. Kdor tega ne zná, ne bo nikoli dobrega blaga si napravil. To pa razume le malo malo kdo, zakaj vinohranilstvo se opira na kemijske vednosti, od katerih se večini naših vinorejcov še celó ne sanja nič.

K temu, da se vino v sodcu dobro uzorí, je „treba znati več kakor le hruške peč.“ V kakošnih sodcih naj se hranuje, kakošen naj je hram, kako naj se prav zaliva in presnemova itd. — to razume malokdo prav, in po na-

pačnem ravnanji v hramu, se iz dobrega mošta naredi malovredno vino. Večina naših vinorejcov zná le drozgati in lovšati; v tem so nekteri res pravi mojstri. Res je pa tudi, da umno vinohranilstvo ali kletijstvo je najbolje in najcenejše le tam mogoče, kjer je veliko vina skupaj, zato so vinske družbe, vinske zaloge in tergovine najboljja pomoč, da vino kake dežele dobro ime zadobi in se mu velika kupčija odpre. Če stopi več vinorejcov v španovijo, da vsak dá toliko in toliko svojega vina v to skupno zalogo, in se vinohranilstvo izroči potem zvedenemu mojstru v tem, in se potem tako vino prodaja iz velike zaloge: to privabi domačemu vinu dobro ime in dosti kupca.

Gosp. deželni poglavar so vprašali na to: Ali se nič ne sliši, da bi se na Krajnskem napravila kaka vinska družba kakor na Štajarskem, ki dobro napreduje? Odgovor je bil, da se še nič ne sliši, da bi se tudi krajnski vinorejci tega koristnega početja lotili.

Ko je gosp. Ambrož končal svoj govor, ki je vreden, da bi ga naši vinorejci dobro dobro prevdarili, je bil zbor postrežen z dobro kapljico lanskega pridelka, katero so prečastiti gosp. grof Barbo družbi darovali; bilo je eno (černo) vino iz dobroznanega vinograda „Gobea“ imenovanega, drugo pa iz terte „Riesling“, katero bo v kakih treh letih (zakaj toliko potrebuje „Riesling“, da se popolnoma uzorí), kaj žlahno vino.

(Dalje sledi.)

Napake slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

b) Na pol sostave so tudi imena tacih krajev in vasi, ki imajo dve besedi: predlog in ime, na priliko „Podgaber.“ V imenovavniku pravimo: „tû je pod Gabrom“, pa tudi: „tû je Podgaber“; v rodivniku „Podgabra“; v dajavniku: „Podgabru“; v kazavniku: „Podgaber“; v mestniku: „zdaj smo pod Gabrom“, redko: „v Podgabru“; v storivniku: „(pred) Podgabrom.“ Po tem izgledu se rabijo: „Medvode, Preddvor, Podréber“ itd.; še celó: „predpust.“

c) Nektera vaška imena, ki zopet imajo dve besedi: prilog in ime, rabimo na dva načina; sklanjate se namreč ali obé besedi vsaka posebej, ali pa obé za eno v sostavi, na pr. „Kamni verh.“ Govori se: „Kamniverh, Kamniverha“; ali pa: „Kamni verh, Kamnega verha“ itd. Tako je tudi: „Slanč verh, Bežji grad“ i. t. d. Nektera taka imena so pa uže do dobrega sostave, na pr. „Martini verh, Vini verh, Višehrad (čsk.), Carigrad (srb.), Krušedol (srb.), Beograd“ (srb.); Slovenec pa vender pravi: „Beli grad, Belega grada.“ — Ravno po tem potu so se tudi skercila nekterih oseb imena, kakor: „Pustoverh, Maloverh, Velikoverh“ itd.

Ker smo uže pri tej reči, pogledjmo še to, kako se delajo prilogi in imena prebivavcem tistih vasi, ki imajo prilog in ime v sebi, na priliko „Černa gora, Černogorec, černgorski; Pusti hrib, Pustohribec, pustohribič*“, pa tudi: pustohribški; Zlati rep, Zlatorepec, zlatorepič in tudi: zlatorepški; Hudi konec, Hudokončan, hudokonč; Mala slevica, Maloslevljan, maloslevski“ itd.

Izberimo si družih, ki imajo pred imenom besedo: „svet“, ali pa morda prilog trijeih zlogov, da so tedaj sostavam predolge, na pr. „Vélika slévica, Slevljan, slevski; Vélike lašče, Laščan, laški; Sveta trojica, trojiški, (imena še nisem slišal; pa

*) Poglej Pristavek k Vertovcovi „Vinoreji“ in v popisu tertnih plemen po Štajarskem zasajenih ali saj znanih; tû boš najdel marsiktero teh plemen popisano. Vred.

*) Laščanje iz nekterih osebnih in hišnih imen še delajo priloge, kakor so imeli stari Slovenci navado, na pr. „Zajec, zajč; Živec, živč; Kropec, kropič; Grében, grebénč; Virant, viranč“ itd. Pis.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 23. junija 1858.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Dalje.)

Dr. Bleiweis je govoril potem, kako dobro bi bilo, ako bi se vsako leto ali pa vsaj vsake dve ali tri leta napravljale razstave mnogoverstnih kmetijskih pridelkov, kakor so jih začele napravljati tudi nekatere druge kmetijske družbe.

Rekel je, da korist takih razstav je očitna kot beli dan, ker take razstave dajo lepo viditi, kaj vse se prideluje doma; one nam pokažejo, kje se prideluje to in uno žito, ta in uni sad najlepši; po njih se razglasijo dobri in lepi pridelki kakega sicer malo znanega kota naše domovine; zvé se tedaj po njih, kje se najlepše seme tega in unega dobiti more, in kupčija se po vsem tem poživí.

„Pa kaj bomo na dolgo in široko razkladali korist in dobiček takih razstav in takih ogledov“ — je rekel doktor na dalje — „opomnim le naših sadnih razstav, od katerih je vsakemu znano, kako so pospešile sadjorejo in obudile ljubezen do nje.“

Pervo vprašanje je: kaj naj bi se dajalo v take razstave? Odgovor: Vse kar naša domača zemlja na polji, na vertih, na senošetih, v nogradih in gojzdih rodi in kar se iz teh pridelkov še posebej izdeluje; tudi kmetijske mašine in orodja. Živino na ogled postavljati bi sicer tudi koristno bilo, — al take razstave so težavniše zavoljo prostora, strežbe itd., in naj bi se za zdaj še opustile. Srečkanje ali loterija naj bi se pa, kakor na Dunaji, tudi pri tej razstavi naredila.

Drugo vprašanje je: kje naj bi se napravljale te razstave? Najpripravniši kraj za nje je veliki vert kmetijske družbe na spodnjih Poljanah v Ljubljani.

Tretje vprašanje je: kdaj naj bi bile take razstave? Ker bi se s takimi razstavami sklepala tudi sadna razstava, bi utegnil čas češpljevega ljubljanskega sejma (v drugi polovici mesca septembra) najugodniši biti.

V vsem tem — je rekel govornik — bi utegnil slavni zbor z menoj edinih misel biti, — al sedaj pride še drugo vprašanje: kdo bo stroške razstave plačal? — Kdo drug kot kmetijska družba. Pa ta nima toliko dnarja, da bi vse zmogla, kar bi za napravo razstavnega poslopja in za mnogo družega potreba bilo? Res je, da družba mora na več strani svojo mošnjo odpirati in, kakor smo slišali, celó dunajska razstava ji je, da je rešila dobro ime domovine svoje, prizadjala veliko stroškov. Vendar mislim, da stroški za domačo razstavo bi ne bili presilni, in tudi ne rečem ne, naj bi slavni zbor že danes sklenil, da koj jutri mora razstava biti. Moj nasvet je le: Naj slavni zbor danes izreče, da za dobro spozná, da bi se vsako leto ali saj vsake dve ali tri leta napravljale kmetijske razstave, zraven pa naj odboru izročí, prevdariti stroške take razstave, in ali ima družba toliko kase, da bi tudi to obéno koristno reč dognala.

Zbor je enoglasno poterdil, da nasvetovane razstave bi bile dobre in potrebne, in je odboru izročil prevdarek dnarne zadeve.

V prihodnjem zboru se bo potem ta reč do dobrega sklenila. —

Gospod Mihael Prégl, odbornik in družbeni dnarničar, je potem razglasil dohodke in stroške lanskega leta, za temi pa tudi povedal, kolikšni bi utegnili dohodki in stroški letošnji biti. Račún ta je po družbinih postavah poprej pretresel c. kr. svetovavec derž. računstva, gosp. Janez Steska, kot izvoljeni preglednik družbinega dnarstva, in ga skozi in skozi brez pomote najdel in tedaj v vsem poterdil. V vsem skupaj so lani dohodki znesli 6,765 gold. 14¹/₂ kr., stroški pa 6,210 gold. 38 kr. in 3 venarje, — po tem takem se je čez vse stroške prihranilo še 554 gold. 35 kr. in 3 venarji. Letošnje leto bi utegnili dohodki 5,193 gold. in 13 kr., stroški pa 4,524 gold. 27¹/₂ kr., tedaj prihranilo 668 gold. 45¹/₂ kr. znesti. —

Vsako leto daruje družba sreb. svetinje kmetom in pa učiteljem ljudskih šol po kmetih, kateri so ji bili kot pridni sadjorejci pohvaljeni; drugim gospodom pa delí pohvalne častne pisma.

Letos so c. k. loški kantonski predstojnik gosp. Janez Pajk družbi pisali, da Jakob Krek in pa Mica Košnikova — obá od sv. Duha loškega kantona — sta vredna počastena biti s sreberno svetinjo; za Janeza Šaver-ja iz Stare Žage, fare Čermošniške, so se pa potegnili gospod fajmošter M. Mervar in na to so gosp. prošt novomeški kot predstojnik družbine podružnice novomeške družbi pisali, naj se tudi pridnemu sadjorejcu Janezu Šaver-ju za spodbado k še marljivišemu vertnarstvu podeli sreberna svetinja.

Gosp. odbornik Ferdinand Šmidt je vse te priporočila zboru na znanje dal in v imenu družbinega odbora nasvetoval: naj se Jakobu Krek-u, Mici Košnikovi in Janezu Šaver-ju daruje sreberna svetinja.

Zbor je poterdil ta predlog.

Potem pa je v imenu družbinega odbora govoril o velikih zaslugah, ki jih ima za sadjorejo domačo neutrudljivi kaplan Preddvorski gospod Lovre Pintar, kateri že več let z besedo in djanjem uči umno sadjorejo in izreja žlahnega sadnega drevja, da malokdo toliko. Po pravici mu gré čast, da kmetijska družba to domoljubno prizadevanje očitno spozná in verlemu gospodu podeli pohvalno pismo. *)

Zbor je enoglasno poterdil tudi ta predlog.

Potem je gosp. Šmidt še besedo povzel in govoril še o dveh vertnarskih rečéh. Pervo je bilo, da je pokazal kaj lepo posušene, oljupljene jabelka, na vervco na brane kakor fige, ker vsako jabelko ima na sredi luknjo, ktera se izreže s cevko, ki je narejena iz belega pléha, je 3 palce dolga, dobrega pol palca pa široka; s to cevko se izreže peškiše iz srede; potem se jabelko olupi in

*) Z veseljem smo zvedili, da gosp. Lovre Pintar imajo spet čez 3000 prav lepih cepljencov in prihodnjo spomlad bojo imeli spet že blizo 800 žlahnih drevesic naprodaj. Letos so cepili veliko marelic in tepk. Vred.

na topli (ne prevroči) peči posuši; da se lepo posuše, se obernejo jabelka večkrat, posušene pa naberejo na vervco in shranijo na suhem kraju. Tako posušene jabelka terpijo več let, so lepe na videz in dobre za pokus.

Za tem je priporočal zasadbo kosmatega grojzdjiča (Stachelbeere). Drugikrat bomo v posebnem sestavku povedali, kako ravnati z njim.

(Konec sledi.)

Gospodarska skušnja.

(Zoper kurjo piko pomaga ribja mast). Čudno se nam je zdélo, ko smo v časniku „Tauben- und Hühnerzeitung“ unidan to zdravilo brali zoper kurjo piko („Pip“ ali „Zip“ po nemško zavoljo glasú, katero od sebe dajajo bolne pišeta), katero vsaka kuharica pozna in ozdravlja, da ji belo kožo sname z jezika. Po imenovanem časniku izvira ta bolezen edino iz treh ali še več uší na glavi; pomaga se bolni kuretini, da se kaplja ribje masti kane na glavo in dobro vriba; uší je berž konec, putka se ozdravi in nikoli več pike ne dobí. Berž ko gospodinja vidi, da piše začne perute pobešati ali da je le nekoliko meršavo, naj mu poiše uší na glavi, in ravná kakor je bilo gori rečeno. — Tako smo kupili to zdravilsko novico, tako jo tudi prodamo. Čudna se nam zdí — — pa naj se poskusi; tudi mi bomo poskusili.

Poduk *)

za take, kateri niso zdravniki, kako oživljati dozdevno-mertve in pomagati v naglih smertnih nevarnostih.

Kadar kdo dozdevno umerje, naglo v smertno nevarnost pride in v vseh enakih nesrečah, je pred vsem treba:

a) tistega, kterega taka nesreča zadene, previdno prenesti na mesto, kjer je mogoče, poskušnje za oživljenje in otenje složno in popolnoma storiti, in kjer ni sploh znanih ali pa tacih uzrokov, zavoljo kterih je v smertno nevarnost prišel;

b) ob enem urno po zdravnika poslati in mu natanko povedati vse, kar se je zgodilo, da more potrebnih pomočkov sabo vzeti;

c) nesrečnega vseh oblačil, vezil, rut itd. rešiti, ktere njegov život stiskajo.

Kako ravnati s takimi, ktere strela zadene.

1. Da je človeka, kterega mertvega najdemo, strela zadela, spoznamo:

a) če je bilo popred hudo vreme ali če je le enkrat hudo trešilo;

b) če diší obleka nesrečnega ali kraj, v kterem je prebival, po žveplu ali fosforu;

c) če je na životu, na obleki, na stenah stanice ali na kaki drugi reči blizo njega viditi kaka poškodba.

2. Poškodbe života so večidel samo poverhne in sežejo navadno od glave ali trupla do perstov na nogah, viditi je, za perst široka, zamoklo-rudeča proga na koži, iz ktere grejo vejam dreves podobne končne in stranske prožice.

3. Ako je strela zadela koga v stanici ali v kakem drugem zapertem kraju, se morajo urno vrata in okna odpreti, nesrečni pa urno na hladni zrak nesti.

4. Ako ni mogoče, na polji od strele zadetega koj k bližnjim ljudém prenesti, ga je sleči, na zeleno travo položiti, z zelenim listjem ali vejicami pokriti, na-nje pa do obraza frišne persti za dlan visoko nasuti, potem pa nemudoma poskerbeti, da se do bližnje hiše prenese.

5. Tukaj se sleče in položi zložno s podloženo glavo, na glavo se mu pokladajo v merzlo vodo

pomočene rute ali se mu pa glava lahno z merzlo vodo poliva, život se mu povije v pogreto rijubo kakor v plajš, noge pa denejo v mlačno vodo.

6. Da začne zopet sopsti, je ravnati tako-le: Če bi se ne čutilo, da človek diha in da mu žila ali serce treplje, se mu poškopé obraz, gole persi in trebuh z merzlo vodo, in segače se med tem po podplatih ali z zmocenim peresom v nosnicah in v goltancu, toda to se mora prav previdno goditi. Prav dobro je, va-nj sapo vdihniti; zatisnejo se mu zavoljo tega s perstmi nosnice, in usta, ktere se mu morajo poprej osnažiti, potem vdihne kdo z lastnimi ustmi čistega zraka ali lufta va-nj, pa ne presilno, in v tem mu pritiska trebuh z dlanmi previdno in po lahkem proti persam. To se večkrat ponavlja. Najberžeje se pa stori, da začne zopet sopsti in da se mu začne kri zopet pretekati, če mu položimo dlani na sredo trebuha, in zmerno in po lahkem proti persam pritiskamo z majhnimi, navadnemu in mirnemu sopenju enacimi prenehleji, ker mu tako persi lahko stiskamo, in ko odjenjajemo, zopet razprostiramo. Tako naj se dela neprenehoma dalj časa, in sicer tudi še potem, in ravno potem še, kadar začnejo žile in serce bolj in bolj trepati.

7. Po oživljenju napadajo take ljudi večdel medlévce rade. Če pa človek ostane omamljen, otožen ali vertoglav, če se mu še meša, če mu ostane kak ud še mertev, je treba koj poskerbeti, da zdravnik pride pomagat.

8. Zoper opekljine je treba toliko časa merzlo vodo rabiti, da bolečine odjenjajo.

Vse poskušine, od strele ubitega oživiti, se morajo delati več ur.

Pomenki v domačih rečéh.

Slovenska gospôda. *)

Ni lepo odkrivati posmehljivo i brez potrebe nedostatke i slabosti svojega naroda. Pa od jednoga zeló škodljivoga nedostatka našega slovenskoga plemena se mora javno progovoriti — ker je presna potreba. Tú se rana ne odkriva zlomiselnó, da bi se povečala, nego da bi se čutila, vidila, i onda — zacelila. Toti zeló škodljivi nedostatek naš obstoji v tom: da Slovenci slovenske gospôde skoro nič nimamo. K slovenski naši gospôdi moremo po pravici šteti samo naše rodoljube duhovnoga in svetovnoga stanu, naše spisovatelje i rodoljubne slovenske gospode dijake. To je vsa naša slovenska gospôda, — poznamo jih i visoko častimo. Kde su pak slovenske gospé i gospodične, kde ostali slovenski gospôdi i gospodiči? Ni jih; premalo poznaju svoj narod, kateri bi jih rad visoko častil; su zanemarili svoj materinski jezik i slovenske navade i običaje i govore i se obnašaju po tudje. Slovenci nečeju biti, ptujci pa nisu; — tak človek ni jež ni žaba! Gospôda zauzima v vsakom narodu najčastnejše mesto. Naša gospôda — ne pravim, da čisto vsa, imamo uže časti vredne izjemke — pa večji del zapusti to častno mesto i se priveša lahkomiselnó tudjinstvu, kakor malovažen privešek. Zato pa ima Slovenec pravu serčnu radost, kadarkoli vidi gospôdu zvestu narodu slo-

*) Dobro vem, da bi bilo smešno, nešto takovoga pisati Čehoslovenom; za naše okolnosti je pa potreba. Iz toga se vidi, kako Slovenci stojimo. Manj znana slova v tom sestavku su: nedostatek = Mangel, javno = öffentlich, nego = ampak temoč, dijak = študent, tudj = ptuj, privešek = Anhängsel, ješče = še, jamačno = gotovo, kerniti = verkrüppeln, bedno ljudinstvo = miserabler Pöbel, životariti = vegetiren, šteta = škoda, uže = že, čto = kaj, zeló = verlo, svetkovina = Feierlichkeit, značaj = karakter, kazališče = teater, zabava, radovanka = veselica, radovati se = sich unterhalten, zanimiv = interessant, taki = tudi, nešto = nekaj, ovde = tukaj, potiščen = niederträchtig, cehoven = handwerksmässig, dvorana = Saal, načelnik = Amtsvorsteher. Pis.

*) Razglašen po ukazu slavnega ministerstva po vseh cesarskih deželah. Vred.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 30. junija 1858.

Od kosmatega ali bodečega grojzdjiča.

V poslednjih „Novicah“ smo obljubili, da bomo od kosmatega grojzdjiča (Stachelbeere, Agras), katero je požlahnjeno prav okusno in se v naših vertih tudi že precej pogostoma nahaja, obširniše govorili.

Gospod Ferdinand Šmidt ga je priporočal v velikem zboru takole: Kosmato grojzdjiče raste v naši deželi divje na več krajih po gojzdih, kakor na pr. na Krimu, na Mokriški gori, na Notrajnskem na Nanosu in v Podkrajih itd. To grojzdjiče se skoraj vsaki zemlji prileže; tudi zime, naj bo še tako huda, se malokdaj vstraši, da bi pozeblo. Zasadí in zaplodi se pa prav lahko; tudi v kratkem času obilen sad obrodí. Že v tretjem, in še celo včasih v drugem letu boš tudi od tistega sladke jagode zobal, ki si ga iz semena zaredil. Pa grojzdjiče to ti bo tudi rodilo, če si ga iz korenininih odrastikov ali pa iz vejic zaredil.

Seme kosmatega grojzdjiča se jemlje za posetev z popolnoma zrelih požlahnjenih jagod, če se razmečkajo in potem izperejo. Seje se pa pozno v jeseni ali pa zgodaj zgodaj spomladi v suho zemljo in se polpalca na debelo s perstjo zaspè.

Če setev ni gosta, je najbolje, da se rastline na mestu pusté, in se še le potem, ko so že roditi jele (kar se v drugem ali tretjem letu zgodi), kam drugam presadé. Iz semena izrastle rastline se morajo pa v prvem in drugem letu pridno pleti, da jih plevél preveč ne zamori.

Če pa sadiš izrastke iz korenin ali pa vejice, sadi jih zgodaj spomladi. Za zasadbo vejic vzemi eno leto stare mladike, ki se režejo in sadé preden berst poganjajo. Sadijo se po enem ali po dva čevlja dolge mladike v senčnat kraj, da jih suša preveč ne zamori. Drugo leto pa, ko se je germovje že ukoreninilo, se presaja.

Kosmato grojzdjiče ni z zemljo zbiravčno; vsaka še tako pusta zemlja mu je dobra, se vé, da se v bolji zemlji tudi bolj ponaša; grojzdjiče to rodi celo v takih krajih, kjer ne rodi nobeno drugo sadno drevó. Zrelo grojzdjiče vsakdo rad zoblje; če se pa v mošt porabi ali s cukrom ukuha, ga posebno na gosposkih mizah veliko obrajtajo. Tudi dober vrisk (jesih) in žganje se dela iz jagod.

Kako se iz njega vino napravi, nam bo kmali vodja kmetijske šole Hohenheimske, gosp. Lukas, na znanje dal, kar bomo ob svojem času tudi po „Novicah“ razglasili. — Do zdaj so se zrele jagode razmečkavale, in iz njih napravljeni mošt se je čez kake 3 ali 4 dni, ko so se zmečkane jagode že dovelj povrele, z osmim delom jabelčnika ali pa z vodo pomešal in izprešal, potem pa v kako čedno posodo vlil, da je na hladnem kraji nekoliko tednov pri miru stal.

So bile jagode popolnoma zrele in če se pri izprešanji in razmečkanji grojzdjiča ni nič napčnega zgodilo, bo ta pijača, katero si tudi Gorenci lahko napravljajo, gotovo vsakemu po volji. Tega so me zagotovili mnogi najizverstnejši sadjorejci, ko sem bil leta 1856 v Pragi pri 18. zboru nemških kmetovavcov in gojzdnarjev.

Kosmato grojzjiče, od kterega smo že večkrat rekli, da se tudi na pešeni zemlji, na suhi in skorej bi rekel na nerodovitni zemlji, dobro ponaša, bi se utegnilo tudi z velikim pridom na brežinah železne ceste zasaditi.

Gospodarske skušnje.

(Lanéne ali ogeršične preše) se priležejo pitavni in molzni živini kaj dobro; lanéne pa so še bolje kakor ogeršične, ker v ogeršici je tudi nekaj ojestrega olja, ki ima precej močan duh, kterega želodec nobene živine ne more popolnoma prekuhati; gré tedaj z blatom od živine, in gnoj je za tega voljo včasih tako razjedljiv, da živina dobí na parkljih bolezen, ako se ji preobilo pokladajo ogeršične preše (Rüpskuchen). Treba je tedaj, da pravo mero dá, kdor lanéne ali ogeršične krovajce živini poklada. Skušnje, natanko izpeljane, učijo, da najbolje teknejo ogeršične preše molzni živini, ako se ji na 33 funtov sená ali kake druge klaje, ki za 32 funtov sená na dan zaleže, pridá še 2 funta imenovanih preš. Več jih dajati ni dobro. („Fortschritt.“)

(Najbolje so svinške šetine okoli kresa) in sploh mesca junija ali rožnika od takih svin, ki so za pleme; ta mesec se svinje golijo in svojo pozimsko odejo slečejo; takrat so šetine najdalje in najbolje (elastične). Lahko se svinjam takrat iz kože potegnejo ali izčešejo; nič jih to ne boli, še dobro jim dé. Šetine iz poparjene kože niso pol toliko vredne kakor te, ktere se prav lahko dobro prodajo. Naj bi naši gospodarji in gospodinje manjših in večjih kmetij ne zanemarili tega sveta! Rusi dobro vejo, kdaj so šetine najbolje, zato jih pa tudi iz Rusovskega sila veliko prodajo v naše cesarstvo.

(Najbolja namaža, da lesenini ne škoduje moča in da ne trohni in ne gnjije) se naredí takole: Vzemi za zmes sledečih reči več ali manj, kakor imaš več ali manj lesenine povleči, vselej pa v sledeči razmeri, da bode smôle (Harz) 50 delov, zmlate krede 40 delov, belega ojestrega peska (svišca) 300 delov ali pa tudi nekoliko manj, lanénega olja 4 dele, kotlovinske rudečine (Kupferroth) 1 del in žepene kisline (hudičevega olja) tudi 1 del. Smôla, kreda, pesek in lanéno olje se denejo skupaj kuhati v železnem kotlu, potem še le se pridene kotlovinska rudečina in hudičevo olje; zmes to dobro pomešaj in premešaj, in dokler je še vroča, namaži ž njo lesenino. Ta povlak je tako terden kakor kamen; nobena moča ga ne prejé. Tudi se dober kup naredí.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe.

(Konec.)

Za vsem tem so prišle volitve novih odbornikov na versto. Izvoljeni so bili z veliko večino glasov spet gospodje: Ferd. Šmidt, Andrej Malič in pa Mihael Ambrož.

Za temi so bili novi družbeniki voljeni.

Sledeči so bili izvoljeni kot častni udje: P. N. gosp. baron Karl Ludevik Bruck, c. kr. minister dnarstva, — gosp. knez Alojzi Lichtenstein, predsednik družbe kmet. na Dunaji, — gosp. knez Janez Adolf Schwarzenberg, predsednik družbe kmetijske v Pragi.

Za djanske ude unanje so bili izvoljeni: gospod prof. dr. Arnstein na Dunaji, — gosp. baron Edvard Hohenbruck, c. k. poglav. svetovavec, — gospod grof Henrik Larisch-Mönnich, grajšak na Krajskem, — gospod dr. Jožef Lumbe, vodja politehnike v Pragi, — gosp. Jakob Nachtman, apotekar in posestnik na Štajerskem, — gosp. Juri Račič, kaplan c. k. mornarstva in papežev častni komornik v Terstu, — gosp. baron W. Frid. Riese-Stallburg, grajšak na Českem, — gosp. Jakob Sajovec, duhovnik v Beršecu v Istri, — gosp. Franc Šamal, véliki vertnar na Českem, — gosp. baron Ludevik Villa-Secca, grajšak v doljni Avstrii, — gosp. baron Vilhelm Wangenheim, nadzornik grajšine Klenovniške poleg Varaždina.

Za djanske ude domače so bili izvoljeni: Na priporočilo glavnega odbora: gosp. Vinc. Gurnik, c. k. višji expeditor južne železnice cesarske, — gosp. Vilelm Jettmar, svetovavec c. k. deželne vladije, — gosp. Ludevik Kranc, pooblastnik cukrarije ljubljanske, — gosp. Maurici Kraup, vodja predilnice ljubljanske, — gospod Janez Lapaine, c. k. okrajni predstojnik v Mokronogu, — gosp. Lovre Pintar, kaplan v Preddvoru, — gospod Jožef Roth, svetovavec c. k. deželne vladije, — gosp. dr. Maurici Schwarz, vodja grof Lariševih grajšin, — gosp. vitez Gustav Stöckel, nadgojzdnar kneza Windischgrätza v Logatcu, — gospod Janez Steska, svetovavec c. k. derž. računstva v Ljubljani, — gosp. Jožef Tekavčič, tergovec in posestnik v Mokronogu, — gosp. dr. Alojzi Valenta, c. k. profesor v Ljubljani, — gosp. Jož. Vogel, predstojnik eskomptne banke v Ljubljani. — Na priporočilo podružnice kmet. Podberdske: gosp. Jernej Pevec, tergovec in posestnik. — Na predlog podružnice Ribniške: gosp. Anton Čibašek, fajmošter v Škocijanu poleg Turjaka, — gospod tehant Ignaci Holzapfel v Ribnici, — gospod fajmošter Jože Lesjak v Soderšici, — gosp. fajmošter Alojzi Pibernik v Loškem potoku, — gosp. fajmošter Lovrenci Rant v Robu, — gospod Karl Rudež, posestnik v Ribnici. — Na priporočilo podružnice Novomeške: gosp. Karl Fabiani, apotekar in posestnik v Novem mestu, — gospod Franc Kastelic, posestnik v Novem mestu, — gosp. Miklavž Karolović, c. k. stotnik in posestnik v Novem mestu, — gosp. Vilelm Lašan, c. k. okrajni predstojnik v Novem mestu, — gosp. pater Gracian Ziegler, profesor naravoslovja v Novem mestu. — Na priporočilo podružnice Boštajnske: gospod fajmošter Ignaci Kutnar in gospod Edvard Stubel, posestnik v Ratecah. — Na priporočilo podružnice Metliške: gosp. fajmošter Jernej Dolžan v Radovici, — gosp. fajmošter Anton Krašovic v Adlešicah, — gosp. fajmošter Janez Skubic v Podzemlju, — gosp. Kašpar Veith, gojzdnar grajšine Gradac, — gospod fajmošter Franc Zörer v Vinici. — Na priporočilo podružnice Kerško-Kostanjeviške: gosp. Avgust Paulin, grajšinski oskerbnik, — gospod Martin Hočevnar, posestnik na Kerškem, — gosp. Jan. Logar, c. k. okrajni predstojnik v Kostanjevici, — gosp. Gustav Delkot, tergovec in posestnik v Kostanjevici. — Na priporočilo podružnice Vipavske: gospod Vincenci Jevnikar, c. k. okrajni predstojnik v Vipavi, — gospod Matevž Kožuh, kurat v Sturji, — gospod Tadej grof Lantieri, grajšak v Vipavi, — gosp. Mihael Terčič, c. k. poštar in posestnik v Vipavi. — Na priporočilo podružnice Idrijske: gosp. Luka Čeferin, podobar v Idrii, — gospod fajmošter Jožef Schwinger v Verhu, — gosp. Filip Wagner, c. k. okrajni adjunkt v Idrii. —

Na priporočilo podružnice Ložke: gosp. Janez Orehek, kaplan na Oblokah.

Poduk

za take, kateri niso zdravniki, kako oživljati dozdevno-mertve in pomagati v naglih smertnih nevarnostih.

Kako z utonjenci ravnati?

1. Za iskanje in izlekovanje utopljenecov bi bilo treba posebnega orodja: drogov za iskanje in pa kaveljna. Če tacega orodja ni in je treba utonjenca z navadnimi čolnarskimi drogmi iskati, je dobro paziti, da se utonjencov život ne poškodje.

2. Iz vode potegnjenemu se koj osnažijo usta pén, blata ali péska s kazavcom, gerlo s kosmatim koncom peresa, nosnice z pripravnim klinčkom ali zvitim papirčkom.

3. Potem se položi njegov život nekoliko sekund tako, da leži z obrazom in persmi nekoliko navzdol, da more voda iz sapnika skozi usta in nos odteči.

To se zgodi najberžeje, če se položi život podolgoma s trebuhom navzdol na kako desko ali dilo in se mu z vzdigovanjem enega konca deske pripravna lega navzdol dá; pri tem je treba utonjencu čelo z roko podpérati in nekoliko višej deržati.

Bog ne prizadeni, utonjenca na glavo postavljati ali čez sod pokladati! To ga popolnoma umorí, če že pred ni bil mertev, ker se mu vsa kri navalí v možgane.

4. Utonjenec se prenese potem na pripravnih nosilnicah s podloženo glavo, znak ležeč, na pripravno mesto, in slečejo se mu vse oblačila, ktere ima še na sebi, in ogreva se kolikor je treba, da bi se oživel.

5. Ako je nesrečni pozimi v vodo padel in je njegov život oterpnjen kakor život zmerznjenca, ga je treba popred v snegu ali merzli vodi otajati, in potem previdno in počasi tako ogrevati, kakor bo pri zmerznjencih rečeno.

6. Ako je utonjenca pod milim nebom blizo vode oživljati, je treba:

a) njegov život pokriti do vratú s peskom na soncu sogretim, in kadar se pesek shladí, novega gorkejega na-nj pokladati, ali pa

b) položiti ga na sonce s podloženo glavo ali pa h kaki steni, pa tako, da mu sonce ne sije naravnost na glavo.

7. Ako se ogreva utonjenec v kakem poslopji, se položi

a) njegov život na pregreto céhto ali pa na pregreto volnat koc in zavije se tudi v tako pregreto odejo, ali pa dene se

b) v toplo vodo do pers, na pol sedeč, z golo glavo, vratom in persmi; persi in herbet se mu umivajo s toplo vodo.

8. Da bi začel sopsti, je ravnati, kakor je bilo rečeno pri tistih, ki jih je strela zadela pod števil. 6, 7, 8.

9. S tako oživljenimi je vselej prav skerbno ravnati, ker se prav lahko priméri, da se njih prejšni stan verne, in dokler popolnoma ne okrevajo, potrebujejo dobre strežbe.

Imena novih denarjev.

Ker gospod Cigale želi, da bi se zastran imenovanja novih dnarjev tudi iz drugih slovenskih krajev kak glas slišal, naj tedaj tudi jaz svoje misli razodenem. Pogovarjal sem se o tem s kmeti. Penezi sploh imajo svoje ime 1) po svoji pravi ali tudi premenjeni veljavi: petica, petak, šestica, dvajsetica, stotak, Fünfer, ducatus, denarius itd. 2) po svoji rudi: zlat, srebernik, Gulden iz Gold, aureus